

**MÜDAFİƏ MAHMUDOV
BOLONYA PROSESİ
VƏ
AZƏRBAYCAN**

**МУДАФИА МАХМУДОВ
БОЛОНСКИЙ ПРОЦЕСС
И
АЗЕРБАЙДЖАН**

**MUDAFIA MAHMUDOV
THE BOLOGNA PROCESS
AND
AZERBAIJAN**

**ADPU-nun mətbəəsi
Bakı-2008**

**Типография АГПУ
Баку-2008**

**APSU. Typography
Baku-2008**

MÜDAFİƏ MAHMUDOV

B O L O N Y A P R O S E S İ

V Ə

A Z Ə R B A Y C A N

I

ADPU-nun mətbəəsi

Bakı-2008

Elmi redaktor: ADPU-nun «İbtidai təhsilin pedaqogikası» kafedrasının müdiri, **pedaqoji elmlər doktoru, prof. Rüstəmov Fərrux Abbas oğlu.**

Rəy verənlər: ADPU-nun «Riyaziyyat və onun ibtidai kursunun tədrisi metodikası» kafedrasının müdiri, **pedaqoji elmlər doktoru, prof. Həmidov Seyidağa Sail oğlu.**

BDU-nun «Pedaqogika» kafedrası, **pedaqoji elmlər doktoru Qasımova Ləzifə Nağı qızı.**

AMİ-nun «Pedaqogika» kafedrası, **pedaqoji elmlər doktoru Hüseynzadə Rüfət Lətif oğlu.**

MAHMUDOV MÜDAFİƏ CƏMİL oğlu. «Bolonya prosesi və Azərbaycan», I hissə, «ADPU» mətbəəsi, Bakı – 2008, 104 səh.

Kitabda Bolonya prosesinin meydana gəlməsi tarixi, onun məqsədi, məzmunu, vəzifəsi və s. göstərilmiş və Azərbaycan Respublikasının bu prosesə qoşulması ilə Avropa təhsil sisteminə inteqrasiyası yolunda mühüm addım kimi atıldığı açıqlanmışdır. Həm də ölkəmizin intellektual potensialının gücləndirilməsinin Azərbaycanın inkişaf strategiyasının əsas müddəalarından biri olması və Bolonya prosesinin zəruriliyi, reallığı öz əksini tapmışdır.

Azərbaycan müstəqil dövlət kimi yeni iqtisadi siyasi yolu ilə gedərək, dünyanın bütün ölkələrinin, xüsusən Qərbi ölkələrinin təcrübəsindən istifadə etməyə çalışır və təhsilin də təkmilləşdirilməsində bu təcrübədən istifadə etmək lazımdır.

Heydər Əliyev

** İndi biz ən istedadlı, layiqli tələbələri dövlət xətti ilə xaricə, aparıcı ali məktəblərə oxumağa göndəririk ki, onlar dünyanın ən qabaqcıl təhsil səviyyəsinə çata bilsinlər. Bütün bunlara böyük vəsait lazımdır və bu vəsaiti biz təmin edirik. Çünki bilirik ki, bu, Azərbaycan xalqının gələcəyi, Azərbaycan dövlətinin möhkəmlənməsi məsələsidir.*

** Dünyada elmi-texniki tərəqqinin bütün yeniliklərini bilmək, onları qavramaq, qabaqcıl ali məktəblərlə əlaqə yaratmaq təhsil prosesinin inkişafında mühüm rol oynayacaqdır. Azərbaycan da bu yolu seçibdir.*

İlham Əliyev

Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrinin Avropa ali təhsil məkanına inteqrasiyası ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

2001-ci ildən etibarən Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurasına üzv olması ölkəmizin Avropa məkanına inteqrasiyasını sürətləndirmişdir. Bu proseslərin tərkib hissəsi kimi Azərbaycan Respublikası Avropa ölkələrinin təhsil nazirləri tərəfindən qəbul edilmiş Bolonya deklarasiyasını imzalamaqla respublikanın ali təhsil müəssisələrinin Avropa təhsil sisteminə inteqrasiyası yolunda mühüm addım atmışdır. Azərbaycanın dünyada analoqu olmayan iqtisadi inkişafı Ümumavropa təhsil məkanına inteqrasiya proseslərinin daha da sürətləndirilməsini və bu sahədə həyata keçirilən işlərin intensivləşdirilməsini tələb edir. Ölkənin intellektual potensialının gücləndirilməsinin Azərbaycanın inkişaf strategiyasının əsas müddəalarından biri olması ali təhsil sistemində islahatlara dair müvafiq dövlət proqramının hazırlanması zərurətini meydana çıxarmışdır.

Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrinin Avropa ali təhsil məkanına inteqrasiyası proseslərini sürətləndirmək məqsədi ilə **qərara alıram:**

1. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi, tabeçiliyində ali təhsil müəssisələri olan

digər qurumlarla birlikdə «2008-2012-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının ali təhsil sisteminə islahatlar üzrə Dövlət Proqramı» layihəsini 2008-ci il mart ayının 30-dək hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə təqdim etsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrinin Avropa ali təhsil məkanına inteqrasiyası məqsədi ilə Bolonya prosesinin ölkəmizdə reallaşdırılmasına xidmət edən beynəlxalq müqavilələrin imzalanması üçün müvafiq tədbirlər həyata keçirsin.

3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti, Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin təklifləri nəzərə alınmaqla, ali təhsilin bakalavr pilləsində ixtisasların (proqramların) siyahısının YUNESKO-nun və digər beynəlxalq qurumların qəbul etdiyi müvafiq sənədlərə uyğunlaşdırılmasını təmin etsin və bu sərəncamdan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

4. Bu sərəncam imzalandığı gündən qüvvəyə minir.

İlham ƏLİYEV,

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 31 yanvar 2008-ci il*

«TÜRK MİLLƏTİNDƏNƏM!
İSLAM ÜMMƏTİNDƏNƏM!
QƏRB MƏDƏNİYYƏTİNDƏ
NƏM!»

Ziya Göyaltı
(1876-1924)

BİR NECƏ SÖZ

Təqdim olunan kitab hazırlanarkən Beynəlxalq miqyasda mövcud jurnallara, məqalələrə, internet saidlərinə və s. istinad edilmişdir. Kitabda Bolonya prosesinin yaranma tarixi və bir çox məlumatlar verilmiş, ilk dəfə Bolonya prosesi adının meydana gəlməsi tarixi, onun məqsədi, vəzifəsi, məzmunu və s. haqda ətraflı məlumat verilmişdir. Həm də Azərbaycanın bu prosesə qoşulması və onun məqsədi öz əksini tapmışdır.

Son zamanlar Azərbaycan təhsilində böyük dəyişilmə və yeniləşmə olmuş, siyasi, sosial, iqtisadi və s. problemlərdə müəyyən nailiyyətlər əldə olunmuşdur.

Kitab yazılarkən hazır materialları ümumiləşdirmək, bir-birindən fərqlənən müddəaları müqayisə etmək, Qərbi Avropa İttifaqına inteqrasiya problemlərinin həllinin vəziyyəti barədə oxucuda təsəvvür yaratmağa çalışılmışdır. Qisməndə Azərbaycan təhsili ilə Qərbi Avropa İttifaqı təhsilində mübahisəli müddəalar araşdırılmışdır. Kitabda ulu öndərimiz Heydər Əliyevin ölkəmizin təhsilinin inkişafındakı ideyalarına sadıq qalan möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirildiyi öz əksini tapmışdır.

Azərbaycan təhsilinin hazır ki, problemlərinin yeni istiqamətdə inkişafını ancaq alqışlamaq olar. Bu kitab sırf təhsil sahəsində çalışan mütəxəssislər və əməkdaşlar üçün deyil, həm də ictimaiyyət üçün yazılmışdır. Bolonya prosesi ilə bağlı geniş şəkildə məlumatlar yaxın günlərdə ictimaiyyətə çatdırılacaqdır.

M.C. Mahmudov

BOLONYA PROSESİ VƏ AZƏRBAYCAN

Bolonya prosesi ali təhsil məktəblərinə aiddir və bu proses Avropa ölkələrində yaranmışdır. Avropa İttifaqında əvvəlcə valyuta, iqtisadiyyat və kömrüyün yaranması, bunların müasir tələbələrə uyğun inkişafından sonra vahid ali təhsil sisteminin yaradılması məsələsi meydana çıxmışdır.

18 sentyabr 1988-ci ildə Bolonya şəhərində (İtaliya) «Universitetlərin ümumi xartiyası» imzalanmışdır. Bolonya prosesinə gedilən yol 25 may 1998-ci ildə Paris şəhərində (Fransa) Paris Universitetinin 800 illiyinə həsr olunmuş konfransda 4 Avropa ölkəsinin - Böyük Britaniya, Fransa, İtaliya, Almaniyanın təhsil nazirləri «Avropada ali təhsil sisteminin uyğunlaşdırılması haqqında» Sorbona Bəyannaməsini qəbul etdikdən sonra başlamışdır. Mart 1999-cu ildə Veymarda (Almaniya) ali təhsildə akkreditasiya və qiymətləndirmə problemlərinin müzakirə olunması üçün Avropa İttifaqının baş direktorlarının və Avropa ölkələrinin rektorlar şurasının rəhbərliyinin şurası olmuşdur.

19 iyun 1999-cu ildə Bolonya şəhərində Avropanın 29 ölkəsinin ali təhsilə cavabdeh olan Avropa nazirlərinin görüşü və imzaları ilə «Bolonya deklarasiyasının (bəyanatın) qəbul edilməsindən sonra rəsmi olaraq «Bolonya prosesi» öz adını almışdır.

Bolonya prosesinin əsas istiqamətlərinə aşağıdakılar daxildir: 19 may 2001-ci ildə Praqada (Çexiya) «Ali təhsilə cavabdeh olan Avropa nazirlərin üçüncü görüşü», 19 sentyabr 2003-cü ildə Berlində (Almaniya) «Ali təhsilə cavabdeh olan nazirlərin üçüncü görüşü» konfrans keçirilmişdir. 2002-ci ilə kimi Boloniya bəyannaməsini 33 Avropa ölkəsi imzalamışdı. 2003-cü ilin sentyabrında Berlin konfransında Rusiya Bolonya prosesinə qoşuldu. 2003-cü ildə Berqen şəhərində Bolonya prosesinə dörd ölkə də qəbul edildi və onların içərisində Ukrayna da var idi.

Bolonya prosesi kompleks əlaqəli məsələləri əhatə edir, hansı ki, bu məsələlər Avropa ölkələrində biliyin kefiyyətinin qiymətləndirilməsinin üsullarına və təhsil sisteminin yaxşılaşdırılmasına yönəlmişdir. Bu prosesin məqsədi böyük azad Avropa məkanında təhsil proqramının seçimi, Avropada əmək bazarında işlə təmin olunmanın asanlaşmasından ibarətdir. Bolonya prosesinə qəbul olunan ölkələr könüllü olaraq öz arzuları ilə qoşulur və üzərlərinə müəyyən öhdəliklər götürürlər.

19 sentyabr 2003-cü ildə Berlində keçirilmiş konfransda Rusiya ali təhsil sahəsində Avropa təhsil standartlarına və prinsiplərinə uyğun öhdəliklər götürməklə Bolonya konvensiyasına öz arzuları ilə birləşdi. Ölkələrin öz üzərlərinə götürdüyü öhdəliklər hazırda aşağıdakı müddətləri əhatə edir: 2005-ci ildən başlayaraq Bolonya prosesinə qoşulan bütün ölkə ali məktəblərin məzunlarının

bakalavr və magistr diplomlarına vahid Avropa əlavəsinin verilməsi; 2010-cu ilə kimi milli təhsil sisteminin Bolonya prosesinin əsas tələblərinə uyğun təkmilləşdirilməsi.

Dünya tarixində ilk dəfə (ilk universitetlərdə Avropada yaranmışdır) Vahid Avropa ali təhsil müəssisələrinin (milli universitetlərin) fəaliyyəti ümumi strategiya, siyasət, məqsədlər və prinsiplər, tədris – elmi fəaliyyətin təşkilinin vahid və ya qonşu modelləri, keyfiyyətin təmin edilməsinin qarşılıqlı bəyənilmiş sistemləri, tələbələrin, müəllimlərin və tədqiqatçıların sərbəst mübadiləsi, milli universitetlərin ardıcılıqla Ümumavropa əmək bazarı üçün mütəxəssislər hazırlanmasını təmin edən Avropa elm-təhsil komplekslərinə çevrilməsi əsasında həyata keçiriləcəkdir.

Bolonya prosesi ilə bağlı hadisələrin xronologiyasından açıq-aşkar görünür ki, Avropa məkanında bu proses intensiv şəkildə gedir və 2010-cu ilədək həmin prosesə bütün Avropa ölkələrinin qoşulması gözlənilir. Ümumiyyətlə bu günədək Avropa regionunda ali təhsil sistemi inkişaf etmiş və Avropa Şurasına üzv olan 46 ölkədən 45-i (98 faiz) Bolonya prosesinə rəsmi şəkildə qoşulmuşdur.

Azərbaycan da bu prosesə qoşulmaq üçün hələ 2004-cü ildən ilk addımlarını atmışdır. Belə ki, 17-18 may 2004-cü il tarixlərində Avropa Şurasının Baş Direktorluğunun təşəbbüsü ilə Strasburq şəhərində keçirilmiş Qafqaz ölkələri təhsil

nazirlərinin konfransında xüsusi Bəyannamə qəbul olunmuş və həmin rəsmi sənədə Azərbaycan Respublikasının təhsil naziri də öz imzasını atmışdır.

Bundan sonra 2004-cü ilin dekabrında «Bolonya prosesinə qoşulmaq üçün Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin hesabatı» hazırlanaraq son konfransda (19 sentyabr 2003-cü il) seçilmiş növbəti təşkilatçı ölkənin (Norveç) təhsil nazirinə, bir surəti isə Avropa Komissiyasının sədrinə (Danimarkanın təhsil naziri) təqdim olunmuşdur.

Nəhayət, 2005-ci il may ayının 19-da Norveçin Berqen şəhərində keçirilən konfransda Azərbaycan Bolonya prosesinin həqiqi üzvü seçilmişdir.

Azərbaycanın bu prosesə qoşulmaqda əsas məqsədi Avropa təhsil məkanına inteqrasiya olunmaqla kredit sistemə keçməsinə, müasir attestasiya və akkreditasiya sisteminin qurulmasının təmin olunmasıdır. Ölkəmizə elə mütəxəssislər hazırlamalıyıq ki, onlar Avropanın istənilən universitetinin müvafiq ixtisasında təhsilini davam etdirə bilsinlər. Son illər avropa universitetlərinin inkişafı Bolonya prosesi adı ilə özünü əks etdirir. Avropanın 29 ölkəsinin iyun 1999-cu ildə imzaladığı Bolonya Bəyannaməsi aşağıdakı müddəalara nail olmaq üçün birgə irəliləyişi özündə əks etdirir: standart diplomların vahid sistemini yaratmaq; ikipilləli ali təhsilə keçid; kredit sistemə keçid; akademik mobilli-

yin genişləndirilməsi; təhsilin keyfiyyətinə nəzarətin gücləndirilməsindən; kredit sisteminin qiymətləndirilməsindən; məzunların işə düzəlməsinin təmin olunmasından; təhsilin sosial yönümlülüüyünün (ömür boyu təhsilin) təmin edilməsindən və s. ibarətdir. Göstərilən bu altı məqsədə qloballaşan təhsil bazarında Avropa təhsilinin rəqabətliyinin yüksəldilməsi, tələbələrəin vəziyyəti və fasiləsiz təhsil problemləridə əlavə olunmuşdur.

Bolonya prosesinin öhdəliyindəki parametrlər aşağıdakılardan ibarətdir: üçpilləli ali təhsil sistemi; vahid Avropa qiymətləndirilməsi – akademik kreditlər; ali məktəblərin inzibati-texniki heyətinin, müəllimlərin və tələbələrəin mobilliyi; diploma Avropa əlavəsi; ali təhsilin keyfiyyətinə nəzarət; vahid Avropa axtarışlar mühitinin yaradılması. Göstərdiyimiz Bolonya prosesinin parametrləri tələbələrəin fəal cəlb edilməsinə, əztəminatlı tələbələrəin sosial müdafiəsinə, təhsilin hazırlıq istiqaməti üzrə harmonik təminə, fasiləsiz təhsilə zəmanət verir. Bolonya prosesinin fakültətəiv parametrləri isə müxtəlif istiqamətli (ixtisaslı) təhsildən; kredit-modul sistemindən; distant təhsil, elektron kurslardan; müəllim və tələbələrəin akademik reytingindən ibarətdir.

Bolonya prosesində ali təhsilin üç pilləsi (mərhələsi) həyata keçirilir:

1-ci pillə-bakalavariat («Bakalavr» dərəcəsi), 2-ci pillə-magistratura («Magistr» dərəcəsi), 3-cü pillə-doktorantura («Doktor» dərəcəsi).

Bolonya prosesində əsasən iki model qəbul edilir: (bakalavariat+magistratura+doktorantura) təhsil illəri 3+2+3 və 4+1+3. Hal-hazırda Rusiya və MDB-nin bəzi ölkələrinin modeli 4+2+3 kimidir, hansı ki, buna yenidən baxılır. Bakalavr birinci pillənin kifayətedici ali təhsilidir. Bolonya prosesində bakalavr dərəcəsiindən sonra gələn «mütəxəssis» dərəcəsinə, yəni, 4+1 modelinə baxılmır. Əgər ali məktəbə qəbul zamanı abituriyent gələcəkdə magistr dərəcəsi almaq üçün öhdəlik götürürsə, onda inteqrasiyalı magistraturaya icazə verilir və magistraturaya hazırlıq dövründə bakalavr dərəcəsi (diplomu) ləğv edilir. Texniki peşə məktəblərinə, kolleclərə və texnikumlara bakalavr diplomları verməyə icazə verilmir.

Bolonya prosesində təhsil sisteminin əsasını kredit təşkil edir. Kredit fənnin mənimsənilməsinə ayrılan vaxtın və ona sərf olunan əməyin ölçü vahididir. Başqa sözlə, kredit təhsilin nəticələrini müqayisə etmək üçün Avropa məkanında ali təhsildə qəbul olunmuş vahid ölçüdür.

Kreditin iki əsas funksiyası vardır:

- Tələbələrin mobilliyinin təmin edilməsi, yəni digər ali təhsil müəssisəsində ayrı-ayrı fənlərin mənimsənilməsinə şərait yaradılması və onun nəticəsinin təhsil aldıqları ali məktəbdə tanınması.

- Tələbənin öz təhsil alma trayektoriyasını müstəqil müəyyənləşdirməsi.

Bir kredit 36 saata bərabərdir. Bu saatlara, mühazirələrə qulaq asmaq, fərdi iş və s. daxildir. Tələbə krediti ali məktəbdə oxuyarkən qazanır. Kredit sistemi, tələbənin hər hansı bir ölkədə problemsiz olması üçün əla vasitədir. Yəni hər ixtiyar tələbənin özündən asılıdır, məsələn, tələbə istədikdə bir ölkənin universitetindən başqa ölkənin universitetinə keçə bilər. Bu zaman tələbənin əldə etdiyi kredit öz qüvvəsində qalır, heç bir problem ortaya çıxmır və istədikdə tələbə özünə çətinlik çəkmədən iş tapır. Digər tərəfdən vaxtından əvvəl kreditləri toplayıb bakalavr diplomunu almaq olar. Həm də bu prosesdə Avropa İttifaqının istənilən ölkəsində çətinlik çəkmədən iş tapmaq üçün qarant verilir.

Bakalavr üçün semestr müddətində 30 kredit, tədris ili müddətində isə 60 kreditin yığılması (toplanması) qəbul olunmuşdur. Bakalavr dərəcəsi almaq üçün üçillik təhsildə 180 kredit, dörd illik təhsildə isə 240 kredit toplanmalıdır. Magistr dərəcəsi almaq üçün beş illik təhsildə 300 kredit yığmaq lazımdır.

Kreditlər fənlər üzrə (imtahan, zəçot, sınaq imtahanları və s.) yekun sınağın müvəffəqiyyətlə verilməsindən sonra hesablanır; fənlər üzrə hesablanan kreditlərin sayı qiymətdən asılı deyil; tələbələrin dərəcə davamiyyəti məktəbin səlahiyyətində nəzərə alınır; əmək sərfinə görə kreditlərin hesablanması zamanı auditoriya üzərinə düşən tələblər, tələbənin fərdi işi, referatlar, kurs və diplom işləri, magistr və dok-

torluq dissertasiyalarının yazılması, təcrübə, stajkeçmə, imtahanlara hazırlıq, imtahanların verilməsi və s. hesab edilir; auditoriya saatları və fərdi işlərin saatlarının miqdarı arasındakı münasibət mərkəzləşdirilmiş formada təyin edilmir; vahid Avropada altı ballı qiymət sistemi istifadə edilir, məsələn-«əla» (imtahan verənlərin 10%-i); «çox yaxşı» (imtahan verənlərin 25%-i); «yaxşı» (imtahan verənlərin 30%-i); «kafi» (imtahan verənlərin 25%-i); «orta qiymət» (imtahan verənlərin 10%-i); «qeyri-kafi». Nizam-intizama görə tələbənin yığdığı kreditdə dəyişiklik olmur.

Bolonya prosesində tələbənin mobilliyi əsasən aşağıdakılardan ibarətdir: tələbə xarici ölkənin ali məktəbində bir semestr və ya bir tədris ili oxumalıdır; o, olduğu ölkənin dilində yaxud ingilis dilində təhsil almalıdır; bu dillərdə də cari və yekun sınaqları verir; tələbə üçün xarici ölkədə mobillik proqramlarına görə tədris pulsuzdur – qəbul olduğu ali məktəb tədrisə görə pul almır; yol, yaşayış, yemək, tibbi xidmətlər, razılaşdırılmış (standart) proqramdan kənar tədris məşğələlərini (məsələn, olduğu ölkənin dilinin kurslarda öyrənilməsi) tələbə özü ödəyir; əgər təcrübə (stajirovka) dekanatla razılaşdırılıbsa, baza (tələbənin daxil olduğu) ali məktəbində tələbənin aldığı kreditlər hesablanır; o, xarici ölkədə təhsil aldığı dövr ərzində heç bir fənn üzrə əlavə imtahan vermir; tələbənin başqa ali məktəblərdə dekanatla razılaşdırmadan aldığı akademik

kreditləri ali məktəb öz proqramının hesabına daxil etməyə (hesablamaya) bilər; tələbənin müştərək və ikili diplomlar alması təqdirəlayiqdir.

Diploma Avropa əlavəsi aşağıdakı kimidir; tələbənin sorğusuna görə diploma əlavə pulsuz verilir; əlavə baza ali məktəbin mənsub olduğu ölkənin dilində və yayılmış avropa dillərinin birində (bir qayda olaraq, ingilis dilində) doldurulur; əlavə ciddi rəqlamentləşdirilmiş formada və 8 bölmədən ibarət olmalıdır; əlavəni təhsil nazirliyi və ya ali məktəb verir.

Bolonya prosesi çərçivəsində diqqəti cəlb edən məqamlardan biri diplomların ekvivalentliyi və qarşılıqlı tanınmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edən diploma əlavənin hazırlanmasıdır. Diploma əlavənin vahid modeli (nümunəsi) Avropa Komissiyası, Avropa Şurası və YUNESKO-nun ekspertlərinin də daxil olduğu birgə işçi qrupu tərəfindən işlənib hazırlanmışdır. Həmin model aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir: diplomun sahibi haqqında məlumat, alınmış ixtisası, ixtisas dərəcəsi; proqramın məzmunu və onu mənimsəmə nəticələri; ixtisas haqqında informasiya; əlavə məlumat.

Bolonya prosesində təhsilin keyfiyyətinə nəzarət əsasən aşağıdakılardan ibarətdir: təhsil nazirliyi sertifikatlaşdırma sistemindən istifadə edir; ali məktəb tədrisin keyfiyyətinə nəzarət edir; ali məktəb kreditlərə, semestr yaxud tədris ili ərzində kreditlərin hesablanması qaydasına,

kreditlərin qarşılıqlı hesablanmasına nəzarət edir; ali məktəb diploma Avropa əlavəsinin yazılma kəfiyyətinə nəzarət edir; müraciət əsasında keyfiyyətə Avropa nəzarəti. Bolonya prosesində ali məktəblərin muxtariyyəti isə aşağıdakılardan ibarətdir: mövcud şərtlər əsasında dövlət təhsil standartları çərçivəsində ali məktəb, təhsilin uyğun səviyyədə qalmasını təmin edir; ali məktəb özü hər bir fənnin tədrisi metodikasını müəyyənləşdirir; ali məktəb tədris ili müddətində fənlər üzrə kreditlərin sayını müəyyən edir; ali məktəb müxtəlif istiqamətli ixtisaslar üzrə modul kredit sistemini müəyyənləşdirir; distant təhsildən, qiymət cədvəlindən (məsələn 100 ballıq) istifadə etmək qərarı qəbul edir.

Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Kommissiyasının Bolonya prosesinə heç bir qarışacağı yoxdur. Ola bilər ki, 2010-cu ildən sonra Bolonya prosesində müəyyənləşmiş proqram üzrə çox sürətli dəyişilmələr olsun.

Bolonya prosesi ilə bağlı çoxlu sayda görüşlər, seminarlar, konfranslar, sponziyalar və s. olmuşdur. Böyük əhəmiyyət kəsb edən tədbirlərdən bir neçəsini göstərək: 18 sentyabr 1988-ci ildə Bolonyada (İtaliya) – «Universitetlərin ümumi xartiyası» imzalanıb; 25 may 1998-ci ildə Parisdə (Fransa) – Böyük Britaniya, Fransa, İtaliya, Almaniyanı təmsil edən dörd nazirin birgə bəyannaməsinin qəbul edilməsi; Mart 1999-cu ildə Veymarda (Almaniya) – Ali təhsildə akkreditasiya və qiymətləndirmə problemlərinin müzakirə

olunması üçün Avropa İttifaqının baş direktorlarının və Avropa ölkələrinin rektorlar şurasının rəhbərliyinin görüşü; 19 iyun 1999-cu ildə Bolonyada (İtaliya) – Ali təhsilə cavabdeh olan Avropa nazirlərinin görüşü və birgə bəyanatın qəbul edilməsi; 31 yanvar 2000-ci ildə Lissabon (Portuqaliya) – Müşahidə komitəsinin görüşü; 25 noyabr 2000-ci ildə Leyriya (Portuqaliya) – Beynəlxalq seminar: «Kreditlərin toplanması və köçürülməsi sistemləri»; 15 fevral 2001-ci ildə Berlində (Almaniya) – Bolonya prosesi məsələlərinə dair milli seminar; 12 mart 2001-ci ildə Antverpen (Belçika) – Avropa tələbələrinin seminarı: «Bolonya bəyannaməsinin həyata keçirilməsi», 9 aprel 2001-ci ildə Stokholmda (İsveç) – Bolonya prosesinin idarəetmə qrupunun görüşü; 17 may 2001-ci ildə Praqada (Çexiya) – Bolonya prosesi üzrə məsləhətləri hazırlayan qrupun geniş tərkibdə görüşü; iyun 2001-ci ildə Riqa (Latviya) – Bolonya prosesi üzrə nəticələrin qəbul edilməsi üzrə səkkizinci birgə görüş və sənədin qəbul edilməsi; 26 mart 2002-ci ildə Moskvada (Rusiya) – Beynəlxalq seminar: Kredit sisteminin professional ali təhsilə tətbiqi problemləri; 12 mart 2003-cü ildə Ekaterinburqda (Rusiya) – Beynəlxalq elmi konfrans. Rusiya Universitetlərinin beynəlxalq əməkdaşlığı təcrübəsi: Bolonya prosesində təhsilin modernləşdirilməsi konsepsiyaları; 23 sentyabr 2003-cü ildə Sankt Peterburqda (Rusiya) – Beynəlxalq seminar; Beynəlxalq biznes təhsili və Bolonya prosesi; 30 oktyabr 2003-cü ildə Sankt Peterburqda (Rusiya) –

Beynəlxalq seminar; Rusiya və ali təhsilin Avropa məkanı; Berlin konfransından sonra planlar və perspektivlər, 30 oktyabrda isə «Kredit sisteminin ali təhsilə tətbiq edilməsi problemləri»; 21 oktyabr 2004-cü ildə Moskva (Rusiya) – Beynəlxalq konfrans «Vahid təhsil məkanının yaradılmasında MDB ölkələri ilə əməkdaşlığın problemləri və perspektivləri» və s.

Qloballaşma dövründə Azərbaycan ABŞ, Qərbi Avropa və dünyanın başqa tanınmış nüfuzlu ölkələrinə hər sahədə inteqrasiyaya tələsmədən ardıcılıqla həyata keçirdiyi kimi, həm də təhsil sistemində həyata keçirir. İşlədiyi müəssisədən, tutduğu vəzifəsindən asılı olmayaraq təhsil sistemində beynəlxalq miqyasda islahatın, yenilik, yeniləşmə, modernləşmənin nə demək olduğunu geniş, düzgün məntiqi mənada yox, dar çərçivə (tunel) daxilində düşünənlər çoxdur. Hətta «Təhsil Qanunu»nun qəbul edilməsində Təhsil Nazirliyinin əməkdaşları qarşısında və təhsil sistemini bilən bir çox şəxslər qarşısında çıxış edənlərin bir çoxunun təhsil sisteminin terminlərindən xəbəri olmadığı aydın oldu. Və ya mətbuatda, telekanallarda, internetdə bir çoxlarının Bolonya prosesinə qarşı fikirləri: Azərbaycan təhsil sisteminin bütövlükdə Bolonya prosesinə qoşulması düzgün deyil; Azərbaycan təhsil sistemi Bolonya prosesinə qoşulmaq üçün hazır deyil; bu prosesə qoşulan ölkələrin təhsili ilə bizim təhsilin strukturunda müəyyən fərqli cəhətlər var; bu prosesə 10 il sonra qoşulsaq daha məqsədyönlü olar; orta

məktəbdən başlayaraq hazırlaşmalıyıq; tələbələrə dövlət tərəfindən kreditlər verilməlidir və s. Digər müəlliflər isə: çoxballı təhsil sisteminə keçidə qarşı; Bolonya sistemi keçid dövründə cəmiyyət üçün düşərli deyil; rüşvət və korrupsiya olan ölkədə Bolonya sistemi yararlı deyil; Bolonya sisteminə keçid artıq öz mənfi nəticələrini göstərir; Bolonya prosesi daha doğrusu kağız-kuğuz yığnağıdır, bürokratiyanın sovet dövründən qalma töküntüsü və s. Və ya, Bolonya sisteminə görə tələbələrin dərslərdə iştirakı olmasa da, kredit üçün tələbələr dərslərdə iştirak etməyə məcbur qalıblar; seminarda iştirak etmək məcburidir, bəzi müəllimlər qayıb yazmaq istəməsələrdə, amma yazırlar; bəzi ali məktəblərdə (özəl universitetlərin birində) tələbələr çox vaxt məşğələlərə getmir, mühazirələr onların elektron poçt ünvanına göndərilir; əgər mühazirənin elektron versiyası hazırlansa, tələbələr dərslə getməyəcək – belə də deyirlər; bəzi müəllimlər isə hesab edirlər ki, Bolonya sistemi ali məktəblərdə yayılan rüşvət faktorunun qarşısını alacaq. Bəziləri isə: – Azərbaycan Təhsil sisteminə Bolonya sisteminin tətbiqi vaxtından tez atılmış addımdır, çünki baza rolunun oynayacaq müasir tələblərə cavab verən kadrlar, kompüterləşmə sistemi, o cümlədən sərbəst bazar olmalıdır; bizdə hələ ki, Bolonya sisteminin mahiyyəti başa düşülməyib; bəzi müəllimlərin hazırlıq səviyyəsi çox aşağıdır; dərslə gəlmədən tələbə necə kredit toplaya bilər?; davamiyyət hələ özünü doğrultmayan

məsələdir; Bolonya prosesi Azərbaycan reallığına uyğun gəlmir, biz öz reallığımıza uyğun addım atmalıyıq; əgər biz fənlərin sayını Avropa səviyyəsinə qədər azaltsaq, bu da artıq müəllimlərin işdən çıxarılmasına gətirib çıxaracaqdır; Azərbaycan Avropa təhsil sisteminə yaxınlaşmaq üçün gec-tez Bolonya sistemini tətbiq edəcək və s.

Vətəni, millətini, xalqını sevən hər bir kəs qərəzçiliklə ölkəsinin təhsilinə ləkə gətirməməlidir. Hər bir ölkənin təhsil sistemində olduğu kimi Azərbaycanda da keçmiş SSRİ-nin 1960-1980-ci illərdəki islahatlarından yaranmış nöqsanların köklərinin meydana gəlməsi, inkişafı, genişlənməsi danılmazdır. Hal-hazırda bu problemlər ardıcılıqla və ehtiyatla öz müsbət həllini tapır. Prezident İlham Əliyev: «Bizim iqtisadi uğurlarımız sosial məsələlərin həllinə də öz təsirini göstərir. Bütün bunlarla bərabər, humanitar sahəyə böyük diqqət göstərilməlidir və ilk növbədə təhsilə. Mən buna bir də qayıtmaq istəyirəm, tam əminəm ki, bizim gələcəyimiz təhsillə bağlıdır».

Hal-hazırda Azərbaycan Respublikasında ali təhsilin inkişafı üçün yüksək səviyyədə hər tərəfli şərait yaradılıbdır. Ali təhsil sahəsində görülən işlər, problemlər və onların həlli yollarına həsr olunan kollegiya iclasında nazir M.Mərdanov demişdir: Ali məktəblərdə tədris prosesinin, tələbələrin nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi ona nəzarət mexanizminin düzgün qurulmasından və təhsilin keyfiyyətindən asılıdır. 2006-2007-ci

tədris ilinin sentyabrından Təhsil Nazirliyi tərəfindən təsdiq olunmuş «Ali təhsil müəssisələrində kredit sistemi ilə tədrisin təşkili barədə nümunəvi Əsasnamə»yə uyğun olaraq ölkənin 10 ali təhsil müəssisəsində (Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyası, Azərbaycan Texniki Universiteti, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Bakı Slavyan Universiteti, Azərbaycan Dillər Universiteti, Azərbaycan Tibb Universiteti, Azərbaycan Turizm İnstitutu) bir neçə ixtisas üzrə kredit sisteminin tətbiqinə başlanmışdır.

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin «2006-2007-ci tədris ilində ali təhsil sahəsində görülən işlər, problemlər və onların həlli yolları barədə» kollegiya qərarının icrasını təmin etmək məqsədilə nazirliyin 19 aprel 2007-ci il tarixli, 340 nömrəli əmrinə müvafiq olaraq 2007-2008-ci tədris ilindən ali məktəblərdə tədrisin təşkilində kredit sisteminin tətbiqi ilə bağlı eksperimentin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi qərara alındı. Bununla əlaqədar Təhsil Nazirliyinin 24 avqust 2007-ci il tarixli, 983 nömrəli əmrinə əsasən cari ildən kredit sistemi tətbiq olunan ali məktəblərin sayı 21-ə çatmışdır.

Müvafiq ali məktəblərdə kredit sisteminin tətbiqinin vəziyyətini təhlil etmək, qarşıya çıxan çətinliklər və problemləri müəyyənləşdirmək məqsədi ilə 2007-ci ilin dekabrında nazirliyin və

YUNESKO-nun təşəbbüsü və dəstəyi ilə «Azərbaycanın ali təhsil müəssisələrində kredit sisteminin tətbiqi» mövzusunda milli seminar keçirilib. Bu seminarla həm də qeyd olunmuşdur ki, Azərbaycanın xarici ölkələrlə bağladığı saziş, müqavilə və razılaşmaları əsasında xarici ölkələrdə mindən çox tələbə bakalavr, magistr pillələrində, aspirantura və doktoranturada təhsillərini davam etdirirlər. Bəzi xarici ölkələrin Azərbaycana ayırdığı təqaüdlər əsasında Çexiya, Slovakiya, Rumıniya, Almaniya, ABŞ, Fransa, Böyük Britaniya və s. ölkələrdə gənclərimiz müxtəlif ixtisaslar üzrə təhsil alırlar. Prezident İlham Əliyev: «İndi biz ən istedadlı, layiqli tələbələrə dövlət xətti ilə xaricə, aparıcı ali məktəblərə oxumağa göndəririk ki, onlar dünyanın ən qabaqcıl təhsil səviyyəsinə çata bilsinlər. Bütün bunlara böyük vəsait lazımdır və bu vəsaiti biz təmin edirik. Çünki bilirik ki, bu, Azərbaycan xalqının gələcəyi, Azərbaycan dövlətinin möhkəmlənməsi məsələsidir».

Kredit sisteminin tətbiqində mühüm məsələlərdən biri də tələbələrin biliyinin və fənnin mənimsənilməsinin obyektiv qiymətləndirilməsini təmin edən çoxballı sistemdir. Ölkəmizdə hələ 1999-cu ildən Təhsil Nazirliyi tərəfindən əksər ali məktəblərdə eksperiment şəklində tələbələrin biliyinin çoxballı sistemlə qiymətləndirilməsinin tətbiqinə başlanılmışdır. Həm də həmin sistemi təmin edən normativ sənədlər hazırlanmış və təcrübə toplandıqca, bu sənədlərdə müvafiq

dəyişikliklər aparılmışdır. Hal-hazırda qeyd edək ki, bir çox ali məktəblərimiz bu sistemin tətbiqi üzrə müəyyən təcrübə əldə etmişlər. Məhz buna görə də ali məktəblərimizdə sınaqdan keçirilmiş çoxballı sistem kredit sistemi ilə tədrisin təşkilində artıq öz yerini tapmışdır. Kredit sisteminə keçidlə bağlı, təbiidir ki, tələbələrin biliyinin çoxballı sistemlə qiymətləndirilməsinə ehtiyac var və bu prosesin gedişində baxılmış məsələnin həlli təmin olunacaqdır.

Kredit sisteminə keçidlə bağlı, təbiidir ki, tələbələrin biliyinin çoxballı sistemlə qiymətləndirilməsində qarşıya bir çox problemlər çıxır və gələcəkdə də belə problemlər istisna edilmir. Yəni, tələbələrə təqaüdlərin verilməsi, müəllimlərin dərslərinin yükünün müəyyənləşdirilməsi, yay semestrlərinin təşkili və bununla bağlı müəllimlərin əməkhaqqının verilməsi, seçmə fənlər üzrə tələbələrin minimum sayına görə qrupların formalaşdırılması, tələbənin fənni təkrar dinləməsi reqlamentlərinin müəyyənləşdirilməsi, professor-müəllim həyatının vaxt normasını müəyyənləşdirən mövcud normativlərə kredit sisteminin tələbələrinə uyğun əlavələrin edilməsi və sair məsələlərlə bağlı problemlər artıq özünü büruzə verməkdədir.

Bolonya prosesi çərçivəsində ali təhsilin keyfiyyətinin təmin edilməsi layihəsi Avropa Komissiyası tərəfindən qəbul edilib. Azərbaycan

tərəfindən isə layihədə Təhsil Nazirliyi və Dillər Universitetinin iştirakı qəbul olunmuşdur. Üç istiqamət üzrə həyata keçiriləcək layihədə birinci mərhələdə 15 azərbaycanlı ekspert 2008-ci il yanvarın 13-dən 18-dək Belçikada intensiv təlim kursu keçmişdir. Həmçinin kredit sisteminin tətbiqi, təhsil kefiyyətinin təmin olunması kimi məsələlər də layihədə əksini tapıb.

Ölkəmizin Bolonya prosesinə qoşulması lazımlıdır və bu prosesi test ilə müqayisə edək. Məhz buna görə də 10-15 il əvvəllərdə testlə bağlı söz-söhbətləri, testin çatışmayan və ya üstünlük çəhətləri haqqındakı bəzi deyilənləri qeyd edək. Keçmiş SSRİ-nin dağılmasından sonra bu ölkələrdə bütün sahələrdə olduğu kimi həm də təhsil sahəsində dəyişilmələr və yeniləşmələrin həyata keçməsi məsələləri qarşıya qoyuldu. Başlıca məsələlərdən biri də ABŞ və Qərbi Avropa təhsil sisteminə yaxınlaşmaq idi. Çünki dünyanın tanınmış və nüfuzlu ölkələrinin bir çoxu bu sistemə keçmişdir. Belə bir problemin həllində ən aktual məsələlərdən biri şagird və tələbələrin biliyinin test üsulu ilə qiymətləndirilməsi məsələsi idi. İlk vaxtlar biliyin test üsulu ilə qiymətləndirilməsi Rusiyanın və eləcə də keçmiş müttəfiq respublikaların bir çox görkəmli pedaqoq və alimləri tərəfindən bəyənilmir və bu üsula qarşı yığınacaqlarda, konfranslarda, mətbuatda, telekanallarda və s. çıxışlar davam edirdi. Həm də göstərilirdi ki, testlər sınaqdan keçirilən şəxsin (uşağın) psixoloji

və şəxsi keyfiyyətlərini, onların bilik, bacarıq, vərdişlərinin səviyyəsini müəyyən etməyə imkan verən standart tapşırıqlardır. Bir çox alimlər bu üsula keçməni ABŞ və Qərbi Avropa ölkələrinə yanaşaraq sadəcə moda (dəb) kimi qəbul edirdilər. Bu modanı (dəbi) çox qorxulu hadisə kimi qəbul edir və epidemiya ilə müqayisə edərək onun yayılmasına qarşı çıxırdılar. Bu dövrlərdə testlər vasitəsi ilə bilimin tam şəkildə yoxlanılmasının mümkün olmadığını deyib onu təhlükəli bir şey kimi qəbul edirdilər. Testlərin hansısa obyektiv ələk olduğunu və son qərar üçün əsas ola bilmədiklərini söyləyirdilər. Həm də qeyd edirdilər ki, bu üsul çox çətin, mürəkkəb və spesifik işdir. Çıxışlarda keyfiyyətli testlərin olmadığı qeyd olunurdu. Əlbəttə, hər bir yeni problemin həyata keçməsinin başlanğıcında nöqsanların və çətinliklərin meydana çıxması təbiidir. Qarşıya çıxan nöqsanlar getdikcə ardıcıl olaraq ortadan götürülür və təkmilləşdirilirdi.

Texnoloji cəhətdən test çox ucuz və sadədir. Tədris prosesində testləşdirmə zəruridir və lazımdır. Məsələn, beş dəqiqə ərzində sınıfdə bütün şagirdlərin bilikləri haqda məlumat almaq olur. Əsas məqsəd buraxılış və qəbul imtahanlarının test üsulu ilə aparılmasından gedir. Proses zamanı bütün buraxılan nöqsanlar bilinir. Bununla bağlı yeni texnologiyaların axtarışı məsələsi qarşıya qoyulurdu. Yəni elə texnologiya tapmaq

lazımdır ki, o həm ənənəvi imtahanın və həm də test formasında imtahanın yaxşı cəhətlərini birləşdirsin. Nədənsə test dedikdə biz cavab seçiminin ən primitiv formasını başa düşürdük. Daha çevik, daha əlverişli müxtəlif formalar və vəsitələr vardır. Axtarışlarla məşğul olmaq və bu axtarışa yüksək səviyyəli mütəxəssisləri cəlb etmək lazım idi. Qarşıya qoyulan əsas məqsədlərdən biri o idi ki, testdən imtina etmək olmaz, lakin ona çox ehtiyatla yanaşmaq lazım idi. Test müxtəlif vilayətlərdə, müxtəlif regionlarda tez nəticə çıxarmaq üçün imkan verir. Bəzən bir vilayət (region) onu bacarır, digərləri isə bacarmır. Bizim genişliyimiz şəraitində bunsuz keçinə bilmərik. Artıq imtahanın testlə keçirilməsi ölkəmizə xeyir gətirir və ölkəmizdə korrupsiyanın qarşısını almaq üçün bir vasitədir.

İstənilən ölkənin eyni bölgəsində yerləşən müxtəlif məktəblərdə tədris səviyyəsi əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənə bildiyi üçün tələbə qəbulu orta səviyyədə, hətta orta səviyyədən bir az aşağı aparılmalıdır, əks halda çox da yüksək səviyyədə olmayan məktəblərdə oxuyan tələbələr müvəffəqiyyət qazana bilməyəcəkdir. Həm də qeyd edək ki, hətta çox yüksək səviyyədə imtahan vermiş abituriyentin nəticələrinə görə bir sıra ali məktəblərdə oxumaq qabiliyyəti haqda fikir yürütmək həmişə mümkün deyildi, belə ki, bu üsul ölkəmizin mövcud olan orta təhsilin məzmununa uyğun gəlməlidir. Əlbəttə, Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyası tərəfindən

aparılan imtahanlar həmişə çoxluq təşkil edəcək, geridə qalan tələbələrlə əlavə məşğələ və repititorluğun təşkilinə təsir etməyəcəkdir. Bu sistem o vaxta kimi qalacaqdır ki, orta ümumtəhsil məktəblərdə təhsilin səviyyəsi elə yuxarı səviyyəyə qalxсын ki, onlara ehtiyac qalmasın.

Bütün ölkələrdə olduğu kimi Azərbaycanda da təhsil sistemində islahatlar və yeniləşmə çoxlarını narahat edirdi. Bu məsələnin həlli Azərbaycanın bir çox gələcək taleyindəki məsələləri həll edir. Ulu öndərimiz H.Əliyev həmişə təhsillə bağlı çıxışlarında qeyd edirdi ki, ölkəmizdə təhsilin inkişafı ancaq ölkənin nüfuzunu qaldırmaq yox, o həm də ümumi milli əhəmiyyətə malikdir. Əgər təhsil bu günkü ümumi tələblərə cavab verərsə, deməli o istər keyfiyyət, istərsə də əhəmiyyət cəhətcə öz dayanaqlığını saxlaya bilər. Lakin müstəqilliyin ilk illərində zamanın tələblərinə uyğun orta təhsilin məzmununun nədən ibarət olduğu və həlli aktual bir problem kimi qarşıda dururdu. Bu məsələ isə ölkənin sosial, iqtisadi və siyasi prinsipləri ilə bağlı idi. İstər Azərbaycanda, istərsə də keçmiş SSRİ-nin bütün ölkələrində bu məsələnin həlli bir problem kimi qarşıda dururdu.

Ölkəmizin təhsil sistemindəki problemləri ardıcılıqla və ehtiyatla həyata keçirilir. Bu ideya ətrafında Təhsil naziri öz gündəlik çıxışlarında cəmiyyətimizi məlumatlandırır. Azərbaycanda müxtəlif ali

məktəblərin tədris səviyyəsi əhəmiyyətli dərəcədə bir-birindən fərqlənir. Ölkəmizin və Təhsil Nazirliyinin məqsədi şagirdlərin orta məktəbi bitirməsi və ali məktəblərə qəbul olunması faktlarının mövcud metodlarının optimal əlaqələrini tapmaqdır. Respublika Təhsil Nazirliyinin rəhbərliyi və tanınmış alimlər tərəfindən həmişə çıxışlar şərh olunmuşdur: «Təhsil sisteminin Azərbaycanın şəraitinin və ənənələrinin» xüsusiyyətini nəzərə alaraq daim təkmilləşməyə ehtiyacı var. Və daim islahatlarla bağlı nəzərdə tutulan təklif və planların yerinə yetirilməsində ciddi problemlərlə də qarşılanır. Azərbaycanın gələcəyi ölkəmizin bütün regionlarında yaşayan istedadlı şagirdlərindən və tələbələrindən asılıdır, yəni bütün ölkədəki dəyişikliklər bu ideyaya tabe edilməlidir.

Testlə bağlı bəzi məsələləri qısa da olsa qeyd etdik. Anoloji olaraq cəsarətlə demək olar ki, Azərbaycan Bolonya prosesinə vaxtında qoşulub, geriye yol yoxdur və 10-15 ildən sonra bu proses test üsulu kimi öz müvafiq, uyğun həllini tapacaq və müsbət cəhətini göstərəcəkdir.

BOLONYA PROSESİ: NƏZƏRİ VƏ PRAKTİK MƏSƏLƏLƏR

*Azərbaycan Təhsil Şurası bu mövzuda elmi-
praktik konfrans keçirdi*

Şuranın Təhsil Nazirliyi ilə birlikdə yanvarın 30-da Təhsil Nazirliyinin akt zalında keçirdiyi «**Bolonya prosesinin nəzəri və praktik-texnoloji məsələləri**» mövzusunda elmi-praktik konfrans da belə tədbirlərdən biri idi. Konfransda Təhsil Nazirliyinin rəhbərliyi, millət vəkilləri, ali məktəblərin rektorları və tədris işləri üzrə pro-rektorları, Təhsil Nazirliyinin struktur bölmə rəhbərləri, Təhsil Şurasının üzvləri və KİV nümayəndələri iştirak edirdilər.

Elmi-praktik konfransı giriş sözü ilə açan Azərbaycan Təhsil Şurasının sədri, professor **Əjdər Ağayev** toplaşanları salamlayıb, onları konfransın iş qaydası ilə tanış etdi.

Elmi-praktik konfransda millət vəkili, Azərbaycanın AŞPA-dakı nümayəndə heyətinin rəhbəri, AŞPA-nın vitse-prezidenti **Səməd Seyidov** «Bolonya prosesi və Azərbaycan» mövzusunda məruzə etdi. Professor S.Seyidov öncə Bolonya prosesi haqqında qısa məlumat verib, onun 1999-cu ildə Avropanın 29 ölkəsinin ali təhsilə cavabdeh nazirlərinin Bolonya şəhərində imzaladıqları «Bolonya bəyannaməsi» ilə meydana gəldiyini, məramının ali təhsil sahəsində vahid

Avropa məkanının yaranması, təhsil sistemlərinin qarşılıqlı inteqrasiyasını, tələbə və müəllim mübadiləsini, diplomların qarşılıqlı tanınmasını, ali təhsilin keyfiyyətini, tələbələrin mobilliyini təmin etmək və s. olduğunu söylədi. 2005-ci ildə ölkəmizin də bu prosesə qoşulduğunu deyən S.Seyidov bunun Təhsil Nazirliyinin Avropaya inteqrasiya istiqamətində gördüyü məntiqli işlərin birbaşa nəticəsi kimi dəyərləndirdi.

Azərbaycanın Bolonya prosesinə qoşulmasının təhsil ictimaiyyəti arasında, ali məktəblərdə birmənalı qarşılanmadığını deyən məruzəçi bəzi yığıncaqlarda «Bolonya prosesi bizə lazımdır», «Ona hökmən qoşulmalıyıq» və s. kimi sualların ortaya çıxdığını bildirdi. Bütün bu tərəddüdlərə baxmayaraq, atılan addımın düzgünlüyünü, geriye yol olmadığını xüsusi qeyd etdi.

Sonra professor S.Seyidov Bolonya prosesinə qoşulma ilə bağlı yaranan çətinlikləri aradan qaldırmağın, mövcud potensialı qoruyub saxlamağın vacibliyi məsələsinə toxundu, rəhbərlik etdiyi universitetdə Bolonya prosesinin vacib tələblərindən olan kredit sisteminin tətbiqi istiqamətində görülmüş işlərlə konfrans iştirakçılarını tanış etdi. Bildirdi ki, ölkəmizin ali məktəbləri arasında Bolonya prosesinə qoşulmaq üçün ilk təşəbbüsü məhz Azərbaycan Dillər Universiteti göstərmiş, Təhsil Nazirliyinin köməyi ilə 2005-ci ildə universitetin beynəlxalq münasibətlər fakültəsində Bolonya prosesinin özəyini təşkil edən kredit sisteminin tətbiqinə başlanmışdır. Birillik təcrübədən sonra bu işin

bir fakültə çərçivəsində reallaşdırılmasının çətinliyini görən universitet rəhbərliyi digər fakültələrdə də kredit sisteminə keçilməsi üçün Təhsil Nazirliyi qarşısında məsələ qaldırmış və nazirliyin razılığı ilə 2006-2007-ci dərs ilindən bütün fakültələrdə bu işə başlanmışdır. Hazırda Dillər Universitetinin I, II və III kurslarında 2200-dən çox tələbə bu sistemlə təhsil alır. Hər bir tələbənin fərdi planı, seçim imkanı var.

Məruzəçi xüsusi vurğuladı ki, Bolonya sistemi haqqında niyyətləri Avropada onlara qarşı münasibəti tez bir zamanda dəyişmiş, Azərbaycan Dillər Universitetinin beynəlxalq əlaqələri genişlənməyə, bir sıra ölkələrin universitetləri ilə əməkdaşlıq münasibətləri yaranmağa başlamışdır.

Professor S.Seyidov məruzəsində diqqəti bəzi problemlərə yönəltdi. Bildirdi ki, bu gün ali məktəblərin mövcud əsasnamələri, idarəetmə və maliyyələşdirilmə sistemi dəyişdirilməlidir. Ştat cədvəllərinə yenidən baxılmalıdır. Akkreditasiya aparılmalı, universitetlərin reytingi müəyyən-ləşdirilməlidir, ali məktəb müəllimləri arasında yüklərin paylanması mexanizmi köklü şəkildə dəyişdirilməlidir; müəllimlərin əmək haqqı artırılmalıdır.

Gəncə Dövlət Universitetinin rektoru, professor **Elman Məmmədov** elmi-praktik konfransda çıxış edərək rəhbərlik etdiyi universitetdə bu proseslərin artıq başladığını, 2006-2007-ci ildə informatika ixtisası üzrə

kredit sisteminə keçildiyini, 2007-2008-ci ildən bu işin daha da genişləndirilərək riyaziyyat, informatika və xaric dil ixtisaslarını da əhatə etdiyini bildirdi. Qeyd etdi ki, Gəncə Dövlət Universiteti Avropa İttifaqının ERAZMUS MUNDUS «Xarici əməkdaşlıq təşəbbüsü» proqramının iştirakçısıdır. Universitet ali təhsil müəssisələri səviyyəsində insanların, biliklərin və bacarıqların mübadiləsi vasitəsi ilə əməkdaşlığı təmin etməyi nəzərdə tutan proqramda iştirak etdiyi 2 il ərzində xeyli iş görülüb. Avropanın 7 universiteti ilə müqavilələr bağlanıb. Layihə çərçivəsində Lissabon Dövlət Universiteti, Soloniki, Bolqarıstan universitetləri ilə qarşılıqlı müəllim və tələbə mübadiləsi aparılır.

Bolonya prosesinə keçmək üçün müvafiq hüquqi və maddi-texniki bazanın yaradılması istiqamətində də xeyli iş görüldüyünü deyən rektor əsasnamənin hazırlandığını, tələbələrin seçiminə şərait yaradıldığını bildirdi və görülməsi zəruri olan işlərdən danışdı.

Bakı Dövlət Universitetinin rektoru, millət vəkili, akademik **Abel Məhərrəmov** çıxışında müzakirə olunan məsələnin aktuallığını xüsusi qeyd edib, Bolonya prosesinin meydana gəlməsinin siyasi-iqtisadi şərtlərinə toxundu. Bildirdi ki, o, qloballaşma məkanı üstündə mübarizədə Avropanın ABŞ-a qarşı özünü gücləndirmə tədbirlərinin tərkib hissəsi kimi meydana gəlib. Bu prosesə qoşulmanın Avropa ölkələrindəkinə nisbətən bizdə bir

qədər çətin getdiyini deyən Abel müəllim bunu bizim ali təhsil sisteminin Avropadakından fərqli olması ilə izah etdi, tutulan yolun düzgün olduğunu bildirdi.

A.Məhərrəmov Bakı Dövlət
Universitetində Bolonya prosesinə keçidlə bağlı görülmüş işlər bardə konfrans iştirakçılarını geniş məlumatlandırdı. Qeyd etdi ki, universitetdə «Elektron tədris» vəsaiti hazırlanıb, tüter hazırlığına başlanıb. Bu ildən başlayaraq hər bir müəllimlə müqavilə bağlanmışdır. Həmin müqaviləyə uyğun olaraq müəllim tələbə ilə 300 saat sərbəst iş aparmalıdır. Bütün universitet müəllimlərinin mühazirələrinin audio-video sistem şəklində buraxılması təşkil olunmuşdur. «Elektron tədris»in üstünlüklərindən danışan rektor bu sistemin tələbəyə istənilən vaxtda və şəraitdə müəllimin mühazirəsini dinləməyə və ona baxmağa imkan yaratdığını qeyd etdi. Çıxışın sonunda Bakı Dövlət Universitetində hazırlanmış «Elektron tədris» vəsaitindən bəzi fraqmentlər, bir neçə müəllimin videomühazirəsindən görüntülər konfrans iştirakçılara nümayiş etdirildi.

Sonra çıxış üçün söz millət vəkili **Asim Mollazadəyə** verildi. Asim müəllim ölkəmizin Bolonya prosesinə keçidinin beynəlxalq enerji layihələrindən heç də az əhəmiyyət daşımadığını vurğuladı, bu istiqamətdə görülmüş işləri müsbət qiymətləndirdi.

Lakin natiq bu sahədə işlərin kim necə başa düşür o qaydada deyil, sistemli şəkildə aparılmasını, yeni sistemlə işləyəcək müəllimlərin

hazırlanmasına xüsusi diqqət yetirilməsini tövsiyə etdi.

Elmi-praktik konfransı təhsil naziri **Misir Mərdanov** yekunlaşdırdı. Öncə dövəti qəbul edib konfransa gəlmiş təhsil işçilərinə, qonaqlara minnətdarlığını bildirən nazir ali təhsilə həsr olunmuş tədbirdə Təhsil Şurasının əsasən ümumtəhsil məktəblərini təmsil edən üzvlərinin iştirakını müsbət qiymətləndirib, bunu Bolonya prosesinin mahiyyəti ilə onların da tanış ola bilməsi baxımından faydalı saydığını dedi.

Konfransda məruzə və çıxışlarda söylənmiş fikirlərə münasibət bildirən nazir dedi:

- Mən də bu fikirdəyəm ki, ali təhsil sistemimiz doğru yolun başlanğıcıdadır. Biz bu yolu davam etdirməliyik.

Ölkəmizdə təhsil sahəsində, o cümlədən də ali təhsildə aparılan islahatların ideya ilhamçısı və müəllifinin məhz ümummilli liderimiz Heydər Əliyev olduğunu vurğulayan Misir Mərdanov təhsil sahəsində görülmüş bütün işlərə və əldə olunan uğurlara görə, ilk növbədə, məhz böyük öndərə minnətdar olduğumuzu bildirdi. Son illər təhsil sahəsində vüsətli inkişaf getdiyini deyən nazir bütün bunların Heydər Əliyev siyasətini uğurla davam etdirən möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin təhsilə göstərdiyi yüksək diqqət və qayğının nəticəsi olduğunu söylədi. Ali təhsil

sahəsində aparılan islahatlar nəticəsində xeyli iş gördüyünü vurğulayan təhsil naziri bununla bərabər, problemlərin də az olmadığını qeyd etdi. Bildirdi ki, bu gün həmin problemlərin böyük bir qismini həll etmək üçün biz tez bir zamanda adambaşına maliyyələşdirməyə keçməliyik. Nazirin fikrincə, təhsil ocaqlarında adambaşına maliyyələşdirmənin tətbiqi təhsilin keyfiyyətinin yüksəlməsinə xeyli təsir göstərir. Artıq ölkənin bir neçə regionunun ümumtəhsil məktəblərində bu istiqamətdə eksperiment aparıldığını, onun nəticəsinin müsbət olduğunu söyləyən Misir Mərdanov bu sistemin təhsilin digər pillələrinin müəssisələrində də yaxın zamanlardan başlayaraq tətbiq olunacağını diqqətə çatdırdı.

Nazir təhsil alanların biliyinin qiymətləndirilməsini də hazırda təhsil sistemi qarşısında duran ən ciddi problemlərdən biri saydığını dedi. Bildirdi ki, ölkəmizdə daxili və milli qiymətləndirmə sahəsində görülüş işlər bu gün Azərbaycan ictimaiyyətini qane etmir. İndiyədək əsasən qiymət almaq xatirinə aparılan qiymətləndirilmə təhsilin keyfiyyətini yüksəltməyə mane olur. Təhsil pillələrinin sonunda qiymətləndirilmə işi aparılması barədə Təhsil Nazirliyinin qaldırdığı məsələlər hər dəfə müəyyən etirazlarla qarşılır. Ali məktəblərə qəbul zamanı orta məktəbin nəticələrinin nəzərə alınmasının neqativ hallara gətirib çıxaracağını söyləyirlər. Halbuki, dünya ölkələrinin əksəriyyətində bu praktika mövcuddur.

Misir Mərdanov çıxışında Bolonya prosesi baxımından müəllim hazırlığının da aktual olduğunu söylədi. Bildirdi ki, bu gün əlverişli təhsil mühitinin yaradılması üçün çox iş görülsə də, müəllim hazırlığı bir qədər kölgədə qalıb. Nazir bu məsələyə də diqqətin artırılmasını vacib saydı.

Müəllimlərin əməkhaqqının azlığı ilə bağlı çıxışlarda səslənmiş fikirlərə də münasibətini bildirən Misir Mərdanov həqiqətən də bu gün təhsil işçilərinin əməkhaqqının aşağı olduğunu, hazırda bu məsələ üzərində çox ciddi iş aparıldığını, yaxın zamanlarda ali məktəblərin professor-müəllim heyətinin, orta məktəb müəllimlərinin maaşlarının artırılmasının nəzərdə tutulduğunu söylədi.

*«Azərbaycan müəllimi» qəzeti
1 fevral 2008-ci il*

МУДАФИЯ МАХМУДОВ

БОЛОНСКИЙ ПРОЦЕСС

И

АЗЕРБАЙДЖАН

I

Типография АГПУ

Баку-2008

Научный редактор: заведующий кафедрой «Педагогика начального образования» АГПУ, доктор педагогических наук, проф. Рустамов Фаррух Аббас оглы.

Рецензенты: Заведующий кафедрой «Математика и методика преподавания его начального курса математики» АГПУ, **доктор педагогических наук, профессор Гамидов Сеидага Саил оглы.**

Кафедра «Педагогика» БГУ, **доктор педагогических наук, Касумова Лязифа Наги кызы.**

Кафедра «Педагогика» АИУ, **доктор педагогических наук, Гусейнзаде Руфат Лятиф оглы.**

Махмудов Мудафия Джамиль оглы.
«Болонский процесс и Азербайджан». Типография «АГПУ», том Ы, Баку – 2008, стр. 104

В книге показана история возникновения Болонского процесса, ее цель, содержание, задачи, и присоединение Азербайджанской Республики к этому процессу расценивается как важный шаг интеграции в Европейскую систему образования. Подчеркивается, что усиление интеллектуального потенциала страны является одним из основных положений стратегии развития Азербайджана, что нашло свое отражение в реальной необходимости Болонского процесса.

© Типография АГПУ- 2008

Азербайджан, как независимое государство, вступая на новый политико-экономический путь, старается использовать опыт всех стран мира, в особенности Западных стран, этим опытом

нужно воспользоваться и в усовершенствовании образования.

Гейдар Алиев

** В настоящее время мы государственной линией отправляем самых талантливых, достойных студентов за границу в самые ведущие высшие школы, чтобы они смогли постичь самый передовой уровень мирового образования. Для всего этого нужны большие средства, и мы обеспечиваем их, потому что знаем, будущее Азербайджанского народа – это вопрос укрепления Азербайджанского государства.*

** Знание всех новшеств мирового научно-технического прогресса, их осмысление, налаживание связей с передовыми высшими школами сыграет важную роль в процессе развития образования. И Азербайджан выбрал этот путь.*

Ильхам Алиев

**РАСПОРЯЖЕНИЕ
ПРЕЗИДЕНТА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ**

**О некоторых мерах по интеграции высших
учебных заведений Азербайджанской
Республики в Европейское пространство
высшего образования**

Вступление в 2001 году Азербайджанской Республики в Совет Европы ускорило интеграцию страны в европейское пространство. Азербайджанская Республика, подписав как составную часть данных процессов Болонскую декларацию, принятую министрами образования европейских стран, предприняла важный шаг на пути интеграции высших учебных заведений республики в европейскую систему образования. Не имеющее аналога в мире экономическое развитие Азербайджана требует дальнейшего ускорения процессов интеграции в общеевропейское образовательное пространство и интенсификации проводимой в этой области работы. Усиление интеллектуального потенциала страны является одним из основных положений стратегии развития Азербайджана, что диктует необходимость подготовки соответствующей государственной программы реформ в системе высшего образования.

В целях ускорения процессов интеграции высших учебных заведений Азербайджанской

Республики в Европейское пространство высшего образования **постановляю:**

1. Министерству образования Азербайджанской Республики совместно с другими структурами, в подчинении которых находятся высшие учебные заведения, до 30 марта 2008 года подготовить и представить Кабинету Министров Азербайджанской Республики проект «Государственной программы реформ в системе высшего образования Азербайджанской Республики в 2008-2012 годах».

2. Министерству иностранных дел Азербайджанской Республики в целях интеграции высших учебных заведений Азербайджанской Республики в Европейское пространство высшего образования осуществить соответствующие меры для подписания международных договоров, служащих реализации Болонского процесса в нашей стране.

3. Кабинету Министров Азербайджанской Республики с учетом предложений Министерства образования Азербайджанской Республики обеспечить согласование перечня специальностей (программ) на ступени бакалавриата высшего образования с соответствующими документами, принятыми ЮНЕСКО и другими международными структурами, и решить другие вопросы, вытекающие из настоящего Распоряжения.

4. Настоящее Распоряжение вступает в силу со дня его подписания.

**Ильхам АЛИЕВ,
Президент Азербайджанской Республики
г. Баку, 31 января 2008 года**

**«Я ПРИДЕРЖИВА
Ю СЬ
ТУРКСКОЙ НАЦИИ!
ИСЛАМСКОЙ РЕЛИГИИ!
ЗАПАДНОЙ КУЛЬТУРЫ!»**

*Зия Гёйальп
(1876-1924)*

ПРЕДИСЛОВИЕ

При подготовке предложенной книги ссылались на существующие в мировом масштабе журналы, статьи, интернетные сайты и др. В книге дана история возникновения Болонского процесса, первого прихода на арену названия Болонского процесса, ее цель, задачи, содержание, а также другая всесторонняя информация. Нашло свое отражение вхождение Азербайджана в этот процесс и его цель.

В последнее время в образовании Азербайджана произошли большие изменения и новшества, были достигнуты определенные достижения в решении политических, социальных, экономических и др. проблем.

При написании книги старались обобщить готовые материалы, сравнить статьи, отличающиеся друг от друга, создать у читателей представление о состоянии решения

проблемы интеграции Западно-Европейского Союза. Частично были исследованы положения сравнения образования Азербайджана и Западно-Европейского Союза. В книге нашло свое отражение успешное продолжение нашего уважаемого Президента господина Ильхама Алиева идей выдающегося деятеля Гейдара Алиева в развитии образования страны.

Развитие в новом направлении настоящего образования Азербайджана можно только приветствовать. Эта книга предназначена не только для специалистов и сотрудников, работающих в области образования, но и для широкого круга общественности. Сведения, связанные с Болонским процессом в широком аспекте, в ближайшие дни будут представлены общественности.

М.Дж.Махмудов

БОЛОНСКИЙ ПРОЦЕСС И АЗЕРБАЙДЖАН

Болонский процесс зародился в Европе и имеет самое прямое отношение к высшей школе.

В Европейском Союзе вначале прошел процесс появления валюты, экономики, таможенного дела, их развитие до современных требований, а потом уже – проблема создания единого высшего образования.

18 сентября 1988 г. в городе Болонья (Италия) была подписана «Всеобщая хартия университетов».

25 мая 1998 г. в Париже (Франция) была принята совместная Декларация четырех министров, представляющих Великобританию, Францию, Италию, Германию.

В марте 1999 г. в Веймаре (Германия) состоялся совет генеральных директоров Европейского Союза и руководства союза ректоров Европейских стран для обсуждения проблем аккредитации и оценивания в высшем образовании.

«Болонский процесс» получил своё название 19 июня 1999 года с подписания министрами, ответственными за образование в 29 европейских странах, Болонской декларации о создании единого европейского пространства высшего образования.

Официальные вехи Болонского процесса:

- 2001 год. Встреча европейских министров образования в Праге.

- 2003 год. Конференция европейских министров образования в Берлине.

- 2005 год, май. Конференция европейских министров образования в Бергене, Норвегия.

В 2003 году на Конференции в Берлине к Болонскому процессу официально присоединилась Россия. В Бергене в «Болонский клуб» были приняты ещё четыре страны, среди них Украина.

До 2002 г. Болонскую Декларацию подписали 33 европейские страны.

В сентябре 2003 г. на Берлинской конференции (Германия) Россия присоединилась к Болонскому процессу. 19 сентября 2003 г. на Берлинской конференции Россия, взяв на себя обязательства, соответствующие принципам и стандартам европейского образования, добровольно присоединилась к Болонской конвенции.

Болонский процесс охватывает комплекс взаимосвязанных вопросов. Решение этих вопросов в европейских странах направлено на улучшение всей системы образования и, в частности, методов оценивания качества знания. Цель этого процесса заключается в следующем: выбор программы образования в пространстве большой свободный Европы; упрощение

трудоустройства на европейском рынке труда. Страны присоединяются к Болонскому процессу добровольно, согласно своим желаниям, и принимают на себя определенные обязательства.

По срокам эти обязательства пока оформлены следующим образом:

- С 2005 года начать бесплатно выдавать всем выпускникам вузов стран-участников европейские приложения единого образца к диплому бакалавра или магистра.

- До 2010 реформировать национальные системы образования в соответствии с основными требованиями Болонского процесса.

Впервые в мировой истории (первые университеты появились в Европе) деятельность ВУЗов Единой Европы претворяется в жизнь на основе: принципов и целей, стратегии, политики; единых или соседних моделей организации научно-учебной Деятельности; взаимно одобренных систем обеспечения качества; свободного обмена студентами, преподавателями, исследователями; превращения национальных университетов в европейские научно-учебные комплексы, последовательно обеспечивающие общеевропейский рынок труда специалистами. В настоящее время число стран, присоединившихся к Болонскому процессу, достигло 49. Для вступления в Болонский процесс наша страна сделала свои первые шаги в 2004 г. 19 мая 2005 г.

В Норвежском городе Бергене на конференции Азербайджан присоединился к Болонскому процессу. Основной целью Азербайджана в присоединении к данному процессу является обеспечение перехода в кредитную систему, построения системы современной аттестации и аккредитации путем интеграции в европейское пространство образования.

В университетах нашей страны мы должны готовить таких специалистов, которые могли бы продолжить свое обучение по соответствующему профилю в любом университете Европы. В последние годы развитие европейских университетов находит свое отражение в Болонском процессе. Болонская декларация, подписанная в июне 1999 г. 29 европейскими странами, отражает в себе совместное продвижение для достижения следующих целей:

- принятие единой системы понятных и стандартных дипломов,
- переход к двухступенчатой системе высшего образования как базовой,
 - введение системы кредитов,
 - развитие академической мобильности,
 - развитие европейского сотрудничества в контроле за качеством образования,
- содействие внедрению европейских ценностей в систему высшего образования.

Впоследствии эти шесть целей были дополнены рядом других, затрагивающих

проблемы непрерывного образования, положения студентов, повышения конкурентоспособности европейского образования на глобальных образовательных рынках и пр.

Обязательные параметры Болонского процесса: трёхуровневая система высшего образования; академические кредиты ECTS, единые европейские оценки; академическая мобильность студентов, преподавателей и административно-технического персонала вузов; европейское приложение к диплому; контроль качества высшего образования; создание единого европейского исследовательского пространства.

Рекомендательные параметры Болонского процесса: активная вовлечённость студентов; социальная поддержка малообеспеченных студентов; гармонизация содержания образования по направлениям подготовки; образование в течение всей жизни.

Факультативные параметры Болонского процесса: нелинейные траектории обучения студентов, курсы по выбору; кредитно-модульная система; дистанционное обучение, электронные курсы; академические рейтинги студентов и преподавателей.

Трёхуровневая система высшего образования

Вводятся три уровня высшего образования:

Первый уровень - бакалавриат (степень «бакалавр»).

Второй уровень-магистратура (степень «магистр»).

Третий уровень-докторантура (степень «доктор»).

- Корректными в Болонском процессе признаны две модели:
(бакалавриат+магистратура+докторантура, годы обучения)

3+2+3

4+1+3

- Нынешняя российская модель 4+2+3 нуждается в пересмотре.

- Бакалавр – самодостаточное высшее образование первого уровня.

- Техникумы, колледжи, ПТУ и средние школы не имеют права выдавать диплом бакалавра.

- Допускается интегрированная магистратура», когда абитуриент при поступлении обязуется получить степень магистра, при этом степень бакалавра «поглощается» в процессе магистерской подготовки.

- Степень «специалист» не вписывается в Болонскую систему. (Не предусматривается модель 4+1=специалист).

- Первая учёная степень (третий уровень высшего образования) называется «доктор наук».

- Медицинские вузы, вузы искусств и другие специальные вузы (химические в Германии) могут придерживаться других, в том числе моноуровневых моделей.

Академический кредит

- Академический кредит-единица трудоёмкости учебного труда студента.

- В семестр начисляется ровно 30 академических кредитов.

- В учебный год начисляется ровно 60 академических кредитов.

- Для получения степени бакалавра нужно набрать 180 кредитов (три года обучения) или 240 кредитов (четыре года обучения).

- Для получения степени магистра студент должен, как правило, набрать в общей сложности 300 кредитов (пять лет обучения).

- Количество кредитов за дисциплину не может быть дробным.

- Кредиты начисляются после успешной сдачи (положительная оценка) итогового испытания по дисциплине (экзамена, зачёта, теста и т.п.).

- Количество начисляемых кредитов по дисциплине от оценки не зависит.

- Посещаемость студентом аудиторных занятий учитывается по усмотрению вуза.

- При начислении кредитов в трудоёмкость засчитываются аудиторная нагрузка («контактные часы» по европейской терминологии), самостоятельная работа студента, рефераты, эссе, курсовые и дипломные работы, написание магистерской и докторской диссертаций, практики, стажировки, подготовка к экзаменам, сдача экзаменов, и т.п.).

- Соотношение количества аудиторных часов и часов самостоятельной работы централизованно не регламентируется.

- Используется единая европейская шестибалльная система оценок:

A - «отлично» (10 процентов сдающих)

B - «очень хорошо» (5 процентов сдающих)

C - «хорошо» (30 процентов сдающих)

D - «удовлетворительно» (25 процентов сдающих)

E - «посредственно» (10 процентов сдающих)

F (FX) - «неудовлетворительно».

Академическая мобильность: студент должен проучиться в зарубежном вузе семестр или учебный год; он обучается на языке страны пребывания или на английском языке; на этих же языках сдаёт текущие и итоговые испытания; обучение за рубежом по программам мобильности для студента бесплатно-принимаящий вуз денег за обучение не берёт; студент оплачивает сам дорогу,

проживание, питание, медицинские услуги, учебные занятия вне согласованной (стандартной) программы (например, изучение языка стран пребывания на курсах); в базовом вузе, в который студент поступал, студенту засчитываются полученные кредиты, если стажировка согласована с деканатом; он не досдаёт никаких дисциплин за период учёбы за рубежом; вуз вправе не засчитывать в счёт своей программы академические кредиты, которые студент получил в других вузах без согласования с деканатом; поощряется получение студентом совместных и двойных дипломов.

Европейское приложение к диплому: приложение выдаётся по запросу студента бесплатно; приложение заполняется на языке страны базового вуза и на одном из распространённых европейских языков (как правило, английском); приложение должно иметь строго регламентированную форму и состоять из восьми разделов; приложение может выдавать министерство образования или вуз.

Контроль качества: Министерство образования использует систему сертификации; вуз контролирует качество обучения; вуз контролирует весомость кредитов, порядок начисления кредитов за семестр или за учебный год, взаимозачёт кредитов; вуз контролирует качество заполнения

европейского приложения; на заявительной основе возможен европейский контроль качества.

Автономность ВУЗ-а

- В существующих условиях в рамках ГОС ВПО вуз сам определяет содержание обучения по уровням.

- Вуз сам определяет методику обучения.

- Вуз сам определяет количество кредитов за учебные курсы (дисциплины).

- Вуз сам принимает решение об использовании нелинейных траекторий обучения, кредитно-модульной системы, дистанционного образования, академических рейтингов, дополнительных шкал оценок (например, 100-бальной).

- ЕГЭ не имеет прямого отношения к Болонскому процессу.

- Срок завершения «болонских» преобразований – 2010 год – ориентировочный; вполне реально осуществить «обязательную программу» значительно быстрее.

В Болонском процессе основой системы образования является кредит. Кредит – это единица объема учебного труда студента. Основу системы составляет организация почасовой работы «Единого кредита». Один кредит равен 36 часам. В эти часы входят прослушивание лекций, индивидуальная работа и пр. Студент получает кредит, обучаясь в ВУЗе. Кредитная система является отличным

средством для беспроблемного пребывания в другой стране, т.е. все зависит от желания студента. Например, студент при желании может перевестись из университета одной страны в университет другой страны. При этом полученный студентом кредит остается в силе, никакие проблемы не возникают, а при желании студенту легко устроиться на работу. С другой стороны, заранее накопив кредиты, можно получить диплом бакалавра. При этом есть гарантия приобретения работы в любой стране европейского союза.

Государственная Комиссия по приему студентов не имеет ни какого отношения к Болонскому процессу.

Возможно, после 2010 г. в программе Болонского процесса произойдут стремительные изменения.

Проведены многочисленные встречи, семинары, конференции, симпозиумы и пр., связанные с Болонским процессом. Отметим некоторые мероприятия, имеющие большое значение:

- 18 сентября 1988 г. Болонья (Италия).
Подписана «Всеобщая хартия университетов»;

- 25 мая 1998 г. Париж (Франция). Была принята совместная Декларация четырех министров, представляющих Великобританию, Францию, Италию, Германию;

- В марте 1999 г. в Веймаре (Германия) состоялась встреча генеральных директоров Европейского Союза и руководства союза ректоров Европейских стран для обсуждения проблем аккредитации и оценивания в высшем образовании;

- 19 июня 1999 г. Болонья (Италия). Встреча европейских министров, ответственных за образование и принятие совместного заявления;

- 31 января 2000 г. Лиссабон (Португалия). Встреча наблюдательного комитета;

- 25 ноября 2000 г. Лейрия (Португалия). Международный семинар: «Системы накопления и перевода кредитов»;

- 15 февраля 2001 г. Берлин (Германия). Национальный семинар по вопросам Болонского процесса;

- 12 марта 2001 г. Антверпен (Бельгия). Семинар европейских студентов: «Реализация Болонской Декларации»;

- 9 апреля 2001 г. Стокгольм (Швеция). Встреча группы управления Болонского процесса;

- 7 мая 2001 г. Прага (Чехия). Встреча широкого состава группы, подготавливающей консультации по Болонскому процессу;

- июнь 2001г. Рига (Латвия). Восьмая совместная встреча по принятию результатов Болонского процесса и принятие документа;

- 26 марта 2002 г. Москва (Россия). Международный семинар: «Проблемы применения кредитной системы в профессиональном высшем образовании»;

- 12 марта 2003 г. Екатеринбург (Россия). Международная научная конференция. Опыт международного сотрудничества Российских университетов: «Концепции модернизации образования в Болонском процессе»;

- 23 сентября 2003 г. Санкт - Петербург (Россия). Международный семинар: «Преподавание международного бизнеса и Болонский процесс»;

- 30 октября 2003 г. Санкт - Петербург (Россия). Международный семинар: «Россия и Европейское пространство высшего образования. Планы и перспективы после Берлинской конференции»;

- 30 октября 2003 г. Санкт - Петербург (Россия). Международный семинар: «Проблемы применения кредитной системы в высшем образовании»;

- 21 октября 2004 г. Москва (Россия). Международная конференция: «Проблемы и перспективы сотрудничества со странами СНГ в создании единого образовательного пространства».

В период глобализации Азербайджан спокойно и последовательно интегрирует во многие сферы, в том числе в образование США, стран Западной Европы и других

развитых стран. Однако часто встречаем факты, когда независимо от места работы, занимаемого поста, реформа международного масштаба, новизна, обновление, модернизация воспринимается не в широком, логичном смысле, а в очень узких рамках, в пределах туннеля. Даже во время принятия «Закона об образовании» многие выступившие перед сотрудниками министерства образования и перед лицами, хорошо знающими систему образования, проявили незнание обычных системных терминов. Приведу высказывания некоторых против Болонского процесса из печати, интернета и телеканалов: включение системы образования Азербайджана в целом в Болонский процесс неверно; система образования Азербайджана не готова к присоединению в Болонский процесс; между нашей структурой образования и структурами образования стран, примкнувших к этому процессу, имеются определенные различия; будет целесообразно, если мы присоединимся к Болонскому процессу через 10 лет; должна проводиться подготовка со школы; студентам должны быть выданы кредиты со стороны государства и т.д. Другие авторы выступают против перехода на многобальную систему образования; Болонская система не приемлема для общества в переходный период; Болонская система не приемлема в стране, где имеют место взяточничество и коррупция; переход к

Болонскому процессу уже показывает свои отрицательные результаты; Болонский процесс – это гора ненужных бумаг, это бюрократия советского времени и т.п. Или же согласно Болонской системе студенты вынуждены присутствовать на занятиях из-за кредитов; присутствие на семинарах обязательно; некоторые преподаватели неохотно отмечают отсутствующих; в некоторых ВУЗах (в одном из частных университетов) студенты редко посещают занятия, лекции отправляются на их электронные почты; если будет подготовлена электронная версия лекций, то студенты не будут посещать занятия, – так и говорят; некоторые преподаватели считают, что Болонская система сможет предотвратить распространение в ВУЗ-ах взяточничества. Некоторые считают, что Болонская система в системе образования Азербайджана преждевременный шаг, потому что нет кадров, компьютерной системы, играющих базовую роль, а также необходимо наличие свободного рынка; нам пока не ясна сущность Болонской системы; уровень подготовленности некоторых преподавателей очень низок; как может студент, не посещая занятий, накопить кредиты? Посещаемость – пока еще не оправданный вопрос; Болонская система не соответствует Азербайджанской реальности; мы должны действовать согласно нашей реальности; если мы уменьшим количество

предметов до европейского уровня, то это приведет к увольнению преподавателей; для приближения к европейской системе образования Азербайджан рано или поздно применит Болонскую систему и т.п.

Каждый любящий свою родину, свой народ не должен наносить урона образованию своей страны в корыстных целях. Как в системе образования других стран, так и в системе образования Азербайджана были недостатки, которые явились прямым последствием реформ бывшего СССР 1960-1980 г.г. В настоящее время проблемы постепенно находят свое положительное решение. Президент И. Алиев сказал: «Наши достижения в области экономики оказывают свое благоприятное действие на решение и социальных вопросов. Вместе с тем, большое внимание должно быть уделено гуманитарной сфере и, в первую очередь, образованию. Еще раз хочу вернуться к этому, я полностью уверен, что наше будущее связано с образованием».

В настоящее время в Азербайджане для развития образования созданы все условия на самом высоком уровне. На собрании коллегии, посвященном проделанной работе, проблемам в области высшего образования и путям их решения министр М.Марданов сказал: «В высшей школе процесс образования, оценивание достижений студентов зависит от

правильной организации контрольного механизма и от качества образования. Уже в 10 высших школах страны по некоторым специальностям приступили к применению кредитной системы в экспериментальном порядке. Планируется последовательное применение кредитной системы и в других ВУЗах».

В декабре 2007 г. по инициативе и поддержке министерства и ЮНЕСКО был проведен семинар по теме «Применение кредитной системы в ВУЗах Азербайджана» с целью анализа применения кредитной системы в соответствующих высших школах, определения вытекающих отсюда проблем и трудностей. На семинаре было также отмечено, что на основании соглашений, контрактов и договоров свыше 1000 студентов продолжают свое образование в бакалавриате, в магистратуре, в аспирантуре и в докторантуре. На основании средств, выделенных Азербайджану некоторыми зарубежными странами, наша молодежь получает образование по разным специальностям в Чехии, в Словакии, в Румынии, в Германии, в США, во Франции, в Великобритании и в других странах. Президент И.Алиев: «Теперь мы самых талантливых, достойных студентов отправляем в самые передовые ВУЗ-ы мира по государственной линии, чтобы они смогли достичь самого передового уровня мирового образования. Для этого нужны большие

средства, и мы обеспечиваем их. Мы знаем, что будущее Азербайджанского народа зависит от укрепления Азербайджанского государства».

В рамках Болонского процесса проект обеспечения качества высшего образования принят Европейской комиссией. С Азербайджанской стороны в проекте приняли участие министерство образования и Азербайджанский Государственный Университет Языков. В проекте, действующем по трем направлениям, на первом этапе 15 азербайджанских экспертов 13-18 января 2008 г. прошли интенсивный курс обучения в Бельгии. В проекте нашли отражение также такие вопросы, как применение кредитной системы, обеспечение качества образования.

Наша страна должна присоединиться к Болонскому процессу. Давайте сравним этот процесс с тестами и приведем некоторые замечания 10-15-летней давности относительно недостатков, превосходств тестов. После развала бывшего СССР во всех странах встал вопрос изменения и обновления образования. Приближение к системе образования США и Западной Европы стало основным вопросом, потому что многие авторитетные страны перешли на эту систему. При решении такой проблемы самым актуальным вопросом было оценивание знаний учащихся и студентов тестовым

способом. На первых порах против оценивания знаний тестами выступали на различных конференциях, собраниях, в печати видные педагоги и ученые России и бывших союзных республик. К тому же отмечалось, что тесты – это стандартные задания, позволяющие определить психологические и личные качества, знания, умения тестируемого лица. Многие ученые считали переход к этому способу модой, взятой из США и Западной Европы. Воспринимали эту моду как страшное событие и, сравнивая с эпидемией, выступали против ее распространения. В то время, отмечая невозможность оценивания знаний тестовым способом, принимали его как нечто опасное. Высказывались о том, что тесты не могут быть объективным ситом и не могут служить основанием для заключительного решения. Также отмечалось, что этот способ является очень трудным, сложным и специфичным. Выступавшие отмечали отсутствие качественных тестов. Конечно, в начале решения каждой проблемы возникновение трудностей и недостатков естественно. Возникающие трудности и недостатки последовательно и постепенно устранялись.

С технологической точки зрения тестирование очень дешевый и простой способ. В процессе обучения тестирование необходимо и важно. Например, за 5 минут в классе можно

получить информацию о знаниях всех учеников. Речь идет о проведении тестовым способом выпускных и вступительных экзаменов. В результате все недостатки налицо. Стоял вопрос поиска новых технологий, связанных с тестами, т.е. нужно было найти такую технологию, которая соединяла бы в себе хорошие качества традиционного экзамена и тестирования. Почему-то под тестированием мы подразумеваем самую примитивную форму выбора ответа. Однако имеются более динамичные и приемлемые формы и способы. Надо было заняться поисками и привлечь самых высококвалифицированных специалистов. Главная цель заключалась в том, что от теста нельзя отказаться, нужен умелый и осторожный подход. Тест в любом регионе, в любой области дает возможность прийти к выводу очень скоро. Иногда в одном регионе с ним справляются, а в другом нет. При широте наших условий нам без тестов не обойтись. Проведение экзаменов тестированием уже приносит пользу стране и является средством предотвращения коррупции.

Уровень образования в разных школах одного региона имеет существенные различия, поэтому прием студентов должен проводиться на среднем и даже ниже среднего уровне. В противном случае выпускники школ не очень высокого уровня не смогут достичь успехов. Надо отметить, что даже по

высокому уровню результатов абитуриента невозможно высказаться, что он сможет учиться в ряде ВУЗов. Так, тесты должны соответствовать содержанию среднего образования нашей страны. Конечно, проведенные Государственным Комиссией по приему студентов экзамены составят преимущество и не повлияют на организацию репетиторства и дополнительные занятия с отстающими. Эта система будет функционировать до тех пор, пока в общеобразовательных школах образование достигнет самого высокого уровня, и в репетиторстве не будет надобности.

Как во всех странах, так и в Азербайджане реформы и обновления, проводимые в образовании, волновали многих. Решение этого вопроса решит многие вопросы будущей жизни Азербайджана. Общенациональный лидер Г.Алиев в выступлениях по поводу образования всегда отмечал, что развитие образования служит не только повышению авторитета страны, оно имеет общенациональное значение. Если образование отвечает общим современным требованиям, значит оно устойчиво и в качественном, и существенном отношении.

Однако в первые годы независимости согласно требованиям времени содержание среднего образования и его разрешение стояло актуальной проблемой. Этот вопрос же был тесно связан с социальными, с

экономическими и с политическими принципами страны. Решение этого вопроса было проблемой и в Азербайджане, и в других странах бывшего СССР.

Задачи, стоящие перед системой образования нашей страны, постепенно и последовательно находят свое решение. Об этом министр образования информирует общество. Уровни преподавания в различных ВУЗах республики отличаются между собой. Целью страны и министерства образования является определение оптимальных связей существующих методов фактов завершения школьниками средней школы и поступления в ВУЗы.

Руководство Министерства
Образования республики и видные ученые всегда комментировали выступления: «Система образования Азербайджана требует постоянного усовершенствования с учетом специфики условий и традиций». Поэтому всегда встречается с серьезными проблемами при внедрении предложений и планов, связанных с реформами. Будущее Азербайджана зависит от талантливых учеников и студентов, проживающих во всех регионах страны, т.е. все преобразования в стране должны быть подчинены этой идее».

Коротко отметили некоторые вопросы, связанные с тестами. Уверенно можно сказать, что Азербайджан вовремя включился

в Болонскую систему. Через 10-15 лет этот процесс, как и способ тестирования, найдя свое соответствующее решение, покажет свои положительные особенности.

БОЛОНСКИЙ ПРОЦЕСС: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ

Совет Образования Азербайджана провел научно-практическую конференцию на эту тему

Научно-практическая конференция на тему «Теоретические и практико-технологические вопросы Болонского процесса», проведенная 30 января текущего года Советом Образования совместно с Министерством Образования, явилась одним из таких мероприятий. На конференции участвовали руководители Министерства Образования, депутаты ММ, ректоры и проректоры по учебной работе высших школ, руководители структурных отделов Министерства Образования, члены Совета Образования и представители СМИ.

Открывший научно-практическую конференцию вступительным словом председатель Совета Образования Азербайджана профессор **Аждар Агаев** приветствовал собравшихся в зале и познакомил их с повесткой дня.

На научно-практической конференции выступил с докладом на тему «Болонский процесс и Азербайджан» руководитель Азербайджанской делегации в ПАСЕ, вице-президент ПАСЕ, депутат ММ Самед Сеидов. Профессор **С.Сеидов**, кратко проинформировав участников конференции о Болонском

процессе, отметил, что Болонский процесс появился подписанием в 1999 г. 29 министрами Европы, ответственными за образование, Болонской Декларации. Миссией Декларации является создание Единого Европейского пространства в области образования, взаимointegrация систем образования, обмен студентами и преподавателями, обеспечение качества высшего образования и мобильности студентов и т.д. Присоединение нашей страны в 2005 г. в этот процесс, как отметил С. Сеидов, является прямым последствием деятельности Министерства Образования в направлении интеграции в Европу.

Докладчик сказал, что включение Азербайджана в Болонский процесс неоднозначно встречено общественностью и высшими школами, на некоторых собраниях звучат вопросы: «Нужен ли нам Болонский процесс?», «Обязательно ли нужно включиться в Болонский процесс?» и т.д. Выступивший отметил, что, несмотря на возникающие сомнения, предпринят верный шаг, и, что обратной дороги нет.

Далее профессор С.Сеидов коснулся вопроса преодоления трудностей, возникающих при присоединении в Болонский процесс, необходимости сохранения имеющегося потенциала; ознакомил участников конференции с проделанной работой в руководимом им университете в области применения

кредитной системы, являющейся важным требованием Болонского процесса. Ректор отметил, что среди ВУЗ-ов Азербайджана именно Азербайджанский Университет Языков первым проявил инициативу присоединения в Болонский процесс. В 2005 г. в университете при помощи Министерства Образования на факультете международных отношений приступили к применению кредитной системы, составляющей основу Болонского процесса. Через год руководство университета, обнаружив трудность реализации этой работы в рамках одного факультета, поставило вопрос перед Министерством Образования и с согласия министерства в 2006-2007 учебном году распространило эту работу и на другие факультеты. В настоящее время на I, II, III курсах университета свыше 2200 студентов обучаются по этой системе. Каждый студент имеет личный план и возможность выбора.

С.Сеидов особо подчеркнул, что присоединение к Болонскому процессу в короткий срок изменило отношение к нам Европы. Расширились международные отношения Азербайджанского Университета Языков, зародилось сотрудничество с университетами ряда стран.

Профессор С.Сеидов в своем выступлении обратил внимание на некоторые проблемы: сегодня в высших школах должны измениться

существующие положения, системы управления и финансирования, требуют пересмотра штатные таблицы, должна быть проведена аккредитация, должен определиться рейтинг университетов, распределение нагрузки среди преподавателей высшей школы должно измениться в корне, нужно повысить зарплату преподавателям.

Ректор Гянджинского Государственного Университета профессор **Эльман Мамедов**, выступая на научно-практической конференции, отметил, что в руководимом им университете уже приступили к данному процессу: в 2006-2007 учебном году кредитную систему применили на факультете информатики, а с 2007-2008 учебного года систему распространили на факультеты математики и иностранных языков. Он заявил, что Гянджинский Государственный Университет является участником программы ЕС «Инициатива зарубежного сотрудничества» ERAZMUS MUNDUS. За два года участия в программе, предусматривающей обеспечение сотрудничества путем обмена знаниями и умениями на уровне ВУЗов, университете проделал немалую работу. Заключены контракты с 7 университетами Европы. В пределах проекта проводится взаимный обмен преподавателями и студентами с Лиссабонским Государственным Университетом, университетами Солонки, Болгарии.

Далее ректор рассказал о проделанной работе в области перехода в Болонский процесс и создания материально-технической базы: подготовлено положение, созданы условия для выбора студентов. Докладчик коснулся и предстоящей работы, требующей неотложного решения.

Ректор Бакинского Государственного Университета академик, депутат ММ **Абел Магеррамов** в своем выступлении особо отметил актуальность обсуждаемой проблемы, коснулся политико-экономических условий возникновения Болонского процесса. Он заявил, что Болонский процесс зародился как составная часть мероприятий усиления Европы против США в борьбе за пространство глобализации. Наши трудности в присоединении к Болонскому процессу А.Магеррамов объяснил отличием нашей системы образования от европейской, отметил правильность избранного пути.

А.Магеррамов проинформировал участников конференции о проводимой в Бакинском Государственном Университете работе, связанной с переходом в Болонский процесс. Он отметил, что в университете подготовлено пособие «Электронное обучение» и приступили к подготовке тьютера. Начиная с этого года с каждым преподавателем заключен контракт. Согласно этому контракту преподаватель должен провести со студентом 300 часов самостоятельной

работы. Организован выпуск лекций всех преподавателей университета в виде аудио-видео системы. Отмечая преимущества «Электронного обучения» ректор сказал, что эта система позволяет студенту в любое время и при любых условиях прослушать и просмотреть лекцию преподавателя. В конце выступления ректора были продемонстрированы некоторые фрагменты пособия «Электронное обучение» и видеолекций некоторых преподавателей.

Затем слово было предоставлено депутату ММ **Асиму Моллазаде**. Выступивший отметил, что присоединение Азербайджана в Болонский процесс имеет не менее важное значение, чем международные энергетические проекты, и положительно оценил проделанную в этом направлении работу. Он посоветовал вести работу в этом направлении системно и обратить особое внимание на подготовку преподавателей для работы по новой системе.

Научно-практическую конференцию завершил министр образования **Мисир Марданов**. Поблагодарив работников образования, гостей за участие в работе конференции, министр положительно оценил присутствие представителей общеобразовательных школ, пользу их ознакомления с сущностью Болонского процесса.

На конференции министр высказал свое мнение относительно выступлений: «Я тоже

придерживаюсь мнения, что система высшего образования стоит на пороге верного пути. Мы должны продолжить этот путь».

Министр подчеркнул, что идейным вдохновителем и автором реформ, проводимых в стране в области образования, в том числе в высшем образовании, является общенациональный лидер Г.Алиев; за всю работу, проводимую в области образования, и за достигнутые успехи бы должны быть благодарны, в первую очередь, именно великому лидеру. В последние годы образование в республике развивается широкими темпами, что является результатом политики Г.Алиев, огромного внимания и заботы президента И.Алиева. Министр сделал акцент на то, что в результате реформ, проводимых в области высшего образования, проделана огромная работа, но вместе с тем отметил наличие проблем. Мисир Марданов заявил, что для решения многих проблем за короткое время мы должны перейти на финансирование на каждого человека. По мнению министра, применение в учебных заведениях финансирования на каждого человека окажет явное влияние на повышение качества. В общеобразовательных школах нескольких регионов страны уже проводится эксперимент в этом направлении, и получен положительный результат. В ближайшее время эта систе-

ма найдет свое применение в других учебных заведениях.

Министр отметил, что оценивание знаний является самой серьезной проблемой, стоящей перед системой образования. Он указал, что проделанная работа по внутреннему и национальному оцениванию сегодня не удовлетворяет общественность. Оценивание, проводимое ради оценки, мешает повышению качества образования. Поднятые Министерством Образования вопросы о проведении оценивания в конце учебных ступеней каждый раз встречаются определенными возражениями. Некоторые считают, что учитывание результатов средней школы при приеме в ВУЗ приведет к негативным явлениям. Однако, эта практика существует почти во всех странах мира.

Мисир Марданов высказался за актуальность подготовленности преподавателей с точки зрения Болонского процесса. Он указал, что, несмотря на проведение огромной работы для создания благоприятной среды в образовании, подготовка преподавателей остается в тени. Министр подчеркнул важность обращения внимания на этот вопрос.

Министр согласился с высказываниями выступивших относительно низкой зарплаты работников образования и довел до сведения, что в настоящее время над этим вопросом

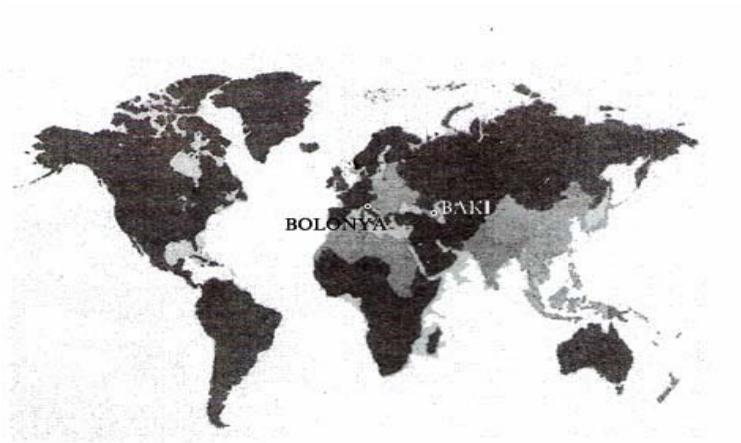
идет серьезная работа, и в ближайшее время намечается повышение зарплаты профессорско-преподавательского состава высших школ и учителей средних школ.

Газета «Азербайджан муаллими»

1 феврал 2008

MUDAFIA MAHMUDOV

**THE BOLOGNA PROCESS
AND
AZERBAIJAN
I**

**APSU. Typography
Baku-2008**

Academic editor: doctor of pedagogical sciences, professor Rustamov Farrukh Abbas oqlu, the chair of “Primary Training Pedagogy” department of ASPU.

Reviewers: doctor of pedagogical sciences, professor Hamidov Seyidaga Sail oqlu, the chair of “Teaching methodology of mathematics and its primary course” department of ASPU.

Doctor of pedagogical sciences Qasimova Lazifa Nagi qızı, chair of pedagogy department of BSU.

Doctor of pedagogical sciences Huseynzadeh Rufat Latif oqlu, chair of pedagogy department of ATİ.

Mahmudov Mudafia Jamil oqlu. The “Bologna process and Azerbaijan”. Typoqrrophy- of «APSU», I past, Baku - 2008, page 104.

Establishment of the Bologna process and its history, the history, purpose, context, duty and other information was stated in the book and it was stated that Azerbaijan Republic made important step in the direction of integration to the European education by joining to this process. The fact of strengthening of intellectual potential of the country is one of the general provisions of development strategy of the Azerbaijan and the necessity, reality of the Bologna process was reflected too.

Azerbaijan as independent state going a new economical and political way, tries to use the experience of all world countries, especially the Western countries and it is reasonable to use this experience in improvement of the education.

Heydar Aliyev

**At present, we send very talented and worthy students to study abroad through the state line in order they to reach the high level of the advanced education of world. For all these great resources are needed and we ensure these resources. Because we know that this is the issue of strengthening of the future of Azerbaijan people and Azerbaijan state.*

**To know all news of scientific-technical progresses in the world, to perceive them, to create relations with the higher schools will play great important role in development of the educational process. And Azerbaijan selected this way.*

Ilham Aliyev

ORDER OF THE PRESIDENT OF THE AZERBAIJAN REPUBLIC

On several measures related to integration of the higher education institutions of the Azerbaijan republic into the higher education home of Europe

The fact of Azerbaijan republic's becoming the member of the European Council since 2001 speeded up the integration of our country into the European home. As a content of these processes, Azerbaijan Republic made an important step towards the integration of higher educational institutions into the education system of Europe by signing Bologna declaration adopted by the Ministers of Education of the European countries. The economic development of the Azerbaijan Republic not having analogue in the world requires speed up of integration processes into the education home of the whole Europe rapidly and intensiveness of the works implemented in this field. The fact that the strengthening of intellectual potential of the country is one of the general provisions of development strategy of the Azerbaijan raised the necessity of preparation of relevant state programs related to reforms in the higher education system.

In order to speed up the integration processes of higher education systems of the

Azerbaijan Republic into the higher education home of the Europe, I decided:

1. The Ministry of Education together with the other subordinate higher education institutions to prepare the project of “State Program on the reforms in the higher education system of the Azerbaijan Republic in 2008-2012” and submit to the Cabinet of the Azerbaijan Republic until March 30, 2008.

2. The Ministry of Foreign Affairs of the Azerbaijan Republic to implement relevant measures for signing the international contracts serving the realization of Bologna process in our country in order to integrate the higher education institutions into the higher education home of the Europe.

3. The Cabinet of the Azerbaijan Republic, by taking into consideration the suggestions of the ministry of the Ministry of Education of the Azerbaijan Republic, to ensure the adaptation of the lists of the specialization (programs) in the bachelor degree of the higher education to the relevant documents accepted by the UNESCO and other international organizations and to settle other matters arising from this order.

4. This order is effective from the date of signing.

Ilham ALIYEV,
The President of the Azerbaijan Republic

Baku city, january 31, 2008

***I AM TURKISH!
I AM ISLAM!
I AM FROM THE WESTERN CULTURE!***

***Ziya Geyalp
(1876-1924)***

SOME WORDS

While the presented book is made journals, articles and internet cites in the international level were referred. There is information on establishment of Bologna process and its history, the history, purpose, duty, context and other information on existence of the name of Bologna process in the book. The joining of Azerbaijan to this process and its purpose was reflected in this book too.

Recently there have happened great changes and renewals in the Azerbaijan education and certain achievements were gained in political, social, economical and other problems.

While writing the book, an effort made towards summarizing prepared materials, comparing different provisions, creating imagination on the readers about the status of

settlement of integration problems to the West European Union. Partly disputable provisions in the education of Azerbaijan and West European Union were investigated. It was reflected in the book that the ideas of our great leader Heydar Aliyev in the development of the education of our country was continued by the respected President mister Ilham Aliyev.

It is only worth to applaud the development of present problems of Azerbaijan education in new direction. This book is not only written for specialists and associates working in the field of education, but for society. Detailed information related to the Bologna process will be delivered to society in recent days.

M.J.Mahmudov

THE BOLOGNA PROCESS AND AZERBAIJAN

The Bologna process is related to the higher educational schools and this process is formed in the European countries. The establishment of single higher educational system happened in European Union after the establishment of currency, economy and customs at first and development of them pursuant to modern requirements.

On September 18, 1988, in Bologna city (Italy) the common charter of the Universities had been signed. On May 15, 1988, in Paris, the joint declaration of four ministers representing Great Britain, France, Italy and Germany have been adopted. On March, 1999, in order to discuss the accreditation and valuation problems in education, the management of the board of general directors of the Europe and rectors of European countries has held the council in Weimar(Germany).

On June 19, 1999, the «Bologna process» was named officially after the “Bologna Declaration” adopted by the meeting and signatures of the European ministers responsible for higher education of 29 countries of Europe in Bologna.

The main directions of The Bologna process include: “the third meeting of European ministers responsible for higher

education” held in Prague (Czechia) on May 19, 2001, “the third meeting of European ministers responsible for higher education” held in Berlin (Germany) on September 19, 2003. Until 2002, 33 European countries had signed the Bologna declaration. On September 2003, Russia joined the Bologna process. In 2003, 4 countries were also accepted to Bologna process and Ukraine was between them.

Bologna process surrounds the matters of the complex relations that these matters were directed to valuation methods of improving the quality of knowledge and improvement of educational system in European countries. The aim of this process consists of the selection of education program in great independent European space and to facilitate the provision of work in the labor market of Europe. The voluntary countries which were accepted to Bologna process join on their own voluntary intent and they undertake certain obligations. On September 19, 2003, in the conference held in Berlin, Russia by undertaking obligations according to the European educational standards and principles in the field higher education, joined to the Bologna convention on his own wish. The obligations undertaken by the countries cover the following periods: to issue single European Supplement to the bachelor and master diplomas of the graduates of higher

schools of all countries joined to Bologna process beginning from 2005; improvisation of national educational system pursuant to major requirements of Bologna process until 2010.

For the first time in the world history (first universities have been established in Europe too) the activities of higher educational institutions of Single Europe (national universities) activity, common strategy, policy, goals and principles, single or neighbor models of arranging the teaching-scientific activity, mutually adopted system of ensuring the quality, free exchange of students, teachers and researchers will be implemented based on conversion of national universities to science-education complexes of Europe providing the training of the specialist for the labor market of Common Europe consequently.

At present the number of countries that joined Bologna process is 49. Our country has made primary steps toward joining the Bologna process in 2004. Azerbaijan has joined to the Bologna process in the conference held in Bergen city, Norway on May 19, 2005. The main goal of Azerbaijan's joining to this process is to ensure the transition to credit system and arrangement the modern attestation and accreditation system by integrating to the educational space of Europe. We should train such specialists for our country that they may be able to continue

their education in relevant major of any universities of Europe. For last years, the development of the European universities reflects itself with the name of Bologna process. The Bologna declaration signed in June, 1999 by 29 countries of Europe reflects the joint progresses in order to achieve the following aims: to establish the single system of the standard diplomas; to pass to the two-step higher education; introduction to credit system; to develop academic mobility; to develop the European cooperation in supervision of quality of education; to apply the European evaluation in the education system. The increase of competitiveness of European education in the globalizing education market, the status of the students and pauseless education problems were also attached to these 6 goals.

The Parameters in the obligations of the Bologna process consist of the followings: three-stage higher educational system; the single European evaluation – academic credits; the mobility of administrative-technical staff of the higher schools, teachers and students; the European Supplement to the diplomas; supervision on the quality of the higher education; creation of single European investigations environment. The parameters of the Bologna process that we indicated guarantee the recruitment of active students, the social defence of the students with low

provision, pauseless education and harmonic provision of in the preparation directions. The facultative parameters of the Bologna process consist of the different directions of the education; credit-module system; distant education; electronic courses, the academic rating of the teachers and students.

The three steps of the higher education in Bologna process are realized: The first stage baccalaureate (bachelor's degree); the second stage-the magistrates (master's degree); the third stages doctorate (doctor's degree). In Bologna process two models are received: (baccalaureate + magistrates + doctorate) education years 3+2+3 and 4+1+3. At present in Russia and in the countries of the CIS, the education models are as 4+2+2. Bachelor is the first satisfactory stage of higher education. Specialist degree coming after bachelor's degree in the Bologna process, it is to say 4+1 model is not accepted. If the school-leaver undertakes obligation to get master's degree in future during entrance to the higher school, then the integrated master is allowed and the bachelor's degree (diploma) is cancelled. It is not allowed to award bachelor diplomas for the technical-profession schools, colleges and technical secondary schools.

The credit is the main part of the educational system in the Bologna process. Credit – the education, that the student gets, is the volume unit of labor. The basis of the system is arranged by organization of hourly

work of the “Single Credit”. One credit hour is equal to 36 hours. These hours are included to listen to the lectures and individual work. The student gets the credits when he/she studies at the universities. The credit system for the students in everywhere is very important method for being out of problem. Each student solves his own problems. Each student has his own authority, it is top say a student may pass from the University of One Country to the university of another country. In this time, the credit, that the student has got, remains in its force, no problem happened and the student can find a job for himself without any difficulty when wishes. Even it is possible to get credits beforetime and to get bachelor diploma. This process gives guarantee to get a job in any country of European Union without difficulty.

It is accepted to gain 30 credits during semester for bachelor, and 60 credits during academic year. In order to get bachelor degree, it is necessary to gain 180 credits in the three year education, and 240 credits in four year education. It is necessary to gain 300 credits in five year education in order to get master’s diploma.

The credits are calculated on subjects after (exam, pass exam, test, exanimation) after passing final test; the number of the calculated on the subjects does not depend on the score; the attendance of the students to the lessons is

deemed to be under the authority of school; the requirements for auditorium during calculation of the credits for the labor consumption individual work of the student, essay, course papers and diploma work, writing the master's and doctor's dissertations, practice, preparation for the examinations, passing an examination, probation and etc are considered; the relation between the number of the lecture hours and the hours of the individual works are not determined in the common form; six scores valuation system is used in single Europe; for example – “excellent” (10% of those passing exams); “very good” (25% of those passing exams); “good” (30% of those passing exams), "satisfactory" (25% of those passing exams), “average score” (10% of those passing exams), and " non satisfactory". The discipline credit of students doesn't change.

The mobility of the student in the Bologna process mainly consists of the followings: the students should study in the higher schools of the foreign country one semester or one academic year; he/she should get education in the language of his/her country or in English; during these years he/she passes current and final test examinations; the teaching is free of charge for the mobility program for students in foreign country – the higher school, that the student entered in, doesn't take money for teaching; the student pays for the fares, living and meal

expenses, medical services, and for the practical courses apart from the agreed program (for example to learn the language of that country in courses); if the practice is agreed by the dean's office, the credits that the student got in the base higher school is calculated; he does not take any additional exam during his education in foreign country; the higher school may not include the academic credits that the student got in another higher school without agreement of the dean's office in its program; it is estimable that the student gets joint and double diplomas.

The European supplement to the diploma is as following: for the student's inquiry, the supplement to the diploma is given free of charge; the supplement is completed in the language of the country where the higher school is situated and in one of the European languages (as a rule in English); the supplement should be in serious fixed-limited form and consist of 8 parts; the supplement is issued by the Ministry of Education or by the higher school.

The supervision on the quality of education in the Bologna process consists of the followings: the Ministry of Education uses the certification system; the higher school controls the quality of education; the higher school controls the credits, the calculation rule of the credits during the academic year and

mutual calculation of credits; the higher school controls the writing quality of the European supplement to the diploma; the European control on the quality is available when needed. The autonomy of the higher schools in the Bologna process are as followings: under the current conditions, the state ensures that the higher school and the education remain in relevant level in the framework of educational standards; the higher school defines the teaching methods for every subject; the higher school defines the number of the credits for the subject during academic year, the higher school determines the module credits system for the different directions of specialization; it adopts decisions to use the distant education and the mark schedule (for ex: 100 score).

The State Commission for the Students Reception is not related to the Bologna process. It is possible that there will be rapid changes on defined programs in the Bologna process after 2010.

There have been held many meetings, seminars, conferences and symposiums related to the Bologna process. Let's show some of the measures being of great importance: on September 18, 1988, in Bologna (Italy) "the common charter of the universities" had been signed; on May 25, 1988, in Paris (France), the joint declaration of the four ministers representing Great Britain, France, Italy and German had been signed; on March, 1999, in

Weimar (Germany), the meeting of management of council for general directors of European Union and rectors of European countries in order to discuss the problems of the evaluation (evaluation) and accreditation in higher education; June 19, 1999, in Bologna (Italy) – The meeting of the ministers of Europe responsible for higher education and adoption of declaration; January 31, 2000, in Lisbon (Portugal)- the meeting of the supervisory committee; November 25, 2000, Leyria (Portugal) – International workshop: “the system of collecting and transferring the credits”; February 15, 2001, in Berlin (Germany) – the national workshop on the Bologna process matters; March 12, 2001, Antwerp (Belgium) - the workshop of the European students: “Implementation of the Bologna declaration; April 9, 2001, in Stockholm (Sweden) – the meeting of the management group of the Bologna process; May 17, 2001, in Prague (Czechia) - the meeting of the group preparing the consultations for the Bologna process in the large contents; June, 2001, Riga (Latvia) – the eighth joint meeting for the receiving results for the Bologna process and the receiving documents; March 26, 2002, in Moscow (Russia) – International workshop: the application problems of the credit system in the professional higher education; March 12, 2003, in Yekaterinburg (Russia) – The

International scientific conference. The International cooperation experience of the Russia universities; the conceptions of the educational modernization in the Bologna process; September 23, 2003, in Saint-Petersburg (Russia) – The International seminar; the international business education and the Bologna process; October 30, 2003, in Saint-Petersburg (Russia) – The International workshop; the Russian and European space of higher education; the plans and perspectives after the Berlin workshop; October 30, the application problems of the credit system in the higher education; October 21, 2004, Moscow (Russia) – The International conference: “The problems and perspectives of the cooperation with the countries of the Commonwealth of the Independent States (CIS) in establishing the single educational space”.

In the globalization period, the Azerbaijan implements the integration in the educational system of USA, Western Europe and the other countries of the world as it implemented in every field. Not depending on the work in the institution, the position held, there are a lot of people thinking what the reforms in the education system in international level, news, innovation, modernization means in narrow framework but not in wide, true and logical mean. It was clear that some of those, making speech before the employees of the Ministry of Education and

the persons knowing the education system in adoption of “Education Law”, were not aware of the terms of education system. Some of them expressed the following opinions against the Bologna process on TVs, in newspapers and in internet: it is not correct that the whole educational system of Azerbaijan join to the Bologna process; the educational system of Azerbaijan is not ready to join to the Bologna process; there are certain different aspects between the education of the countries that joined to this process and our educational structure; it will be reasonable if we will join to this process after 10 years; we should prepare from the high schools; the students should be given credits by the state and etc. The other authors say that: it is not right to enter the multi score education system; The Bologna process is not suitable for the society in the transitive period; the Bologna system is not useful where the bribery and corruption exist; the transition to the Bologna system already shows its negative results; the Bologna process is a number of scribbles collection, is a remainder of bureaucracy from the Soviet period and etc. though the presence of students in the lessons is not necessary as to Bologna process, the students are obliged to take part in the lessons, it is obligatory to take part in the seminars, though some teachers do not want to write absent marks, they do it; in some higher schools (one of the private universities)

the students do not attend the practical lessons, the lectures are sent to their e-mail addresses; if the electronic version of lecture is prepared, then the students will not go to the lessons – they say so; some teachers consider that the Bologna system will prevent the bribery factor spread in the higher schools. Some of them: - the application of the Bologna system in Azerbaijan educational system is a step made beforetime: because there should be available staff, computerized system and also independent market meeting modern requirements that will play the base role; but the essence of the Bologna process was not understood in us; the preparation level of some teachers are very low; how can the student gain the credits without going to the lessons?; the attendance to the lessons is one of the problems; the Bologna process is not suitable for Azerbaijan reality, we must make steps pursuant to our reality; if we decrease the number of the subjects according to the European level, then this will result in dismissal of the teachers; Azerbaijan will apply the Bologna system in order to approach to the European educational system and etc.

Everybody who loves his country, his nation and his people should not dishonor his country's education intentionally. As in the educational system of every country, it is disclaimable the roots, development and spread of faults arising out the reforms of USSR in

1960-1980 in Azerbaijan. At present, these problems are solved with carefully and consistently. President Ilham Aliyev: «Our economic successes influence to the settlement of the social problems». Together with all of these, great attention should be paid to the humanitarian field and first of all to the education. I want to to return to this matter again, I am sure that our future is connected with the education». At present in Azerbaijan Republic high level multiple situation has been created for development of higher education. The Minister of Education M.Mardandov said in the meeting of board dedicated to works implemented in the field of higher education, problems and their settlement way: the estimation of teaching process and the achievements of the students depend on the duly organization of supervision mechanism over them and the quality of education. The application of credit system on some specialization in the 10 higher schools of the country as an experiment has been already started. The application of credit system in the other higher schools was planned to be implemented in turn. In order to analyze the situation of application of credit system in relevant higher schools and to determine the problems, a national workshop in the subject of “Application of credit system in the higher education institutions of Azerbaijan” was held by the initiative and support of Ministry of Education and UNESCO on

December, 2007. It was noted in this workshop that more than one thousand students continue their education in bachelor, master's, post-graduate study and doctor's degree on the basis of treaties, agreements and contracts concluded between Azerbaijan and foreign countries. Based on scholarships appointed by some foreign countries Azerbaijan, our young students get education on different specializations in Czechia, Slovakia, Romania, Germany, USA, France, Great Britain and etc. The President Ilham Aliyev: "Now we send most talented, worthy student to study abroad by the state line that they can be able to reach the most advanced education level of the world. All of these require great resources and we provide this resource. Because we know that the future of Azerbaijan people is the matter of strengthening of Azerbaijan State.

The project of providing the quality of higher education in the framework of Bologna process was adopted by the European Commission. The participation of the Ministry of Education and University of Languages by the Azerbaijan party was accepted by the Commission. In the first stage of the project, that will be implemented in three directions, 15 Azerbaijani experts passed intensive training course in Belgium from January 13 to January 18, 2008. Also the matters such as application of credit system and providing the quality of the education reflected in the project.

Our country needs to join to the Bologna process and let's compare this process with the test. That's why let's note the talks over the test, the shortcomings and priorities of test 10-15 years ago. After collapse of the USSR, the matter of implementation of changes and innovations in the field of education as in every fields was put forward. One of the major matters was to approach to the education system of the USA and Western Europe. Because many of well-known and influential countries of the world joined this system. One of the most actual matters in settlement of this problem was estimation of the knowledge of pupils and students through test method. For the first periods the estimation of the knowledge through test method was not liked by some distinguished pedagogues and scientists of Russia and also former ally republics and the speeches continued against this method in meetings, conferences, TVs and mass media. It was stated that the tests are standard tasks enabling to determine the psychological and personal qualities of the persons being tested and the level of their knowledge, capabilities and habits. Some scientists accept this method of passing as simply mode by approaching to the USA and West European countries. They accept this mode as very dangerous event and contradicted against the spread of it by comparing it with the epidemy. They said that

it was impossible to completely test the knowledge by the tests in these periods and accepted it as a dangerous thing. They considered the tests as a sieve of any objective type and they could not be the final decision. They also noted that this method was very difficult, complicated and specific work. It was stated in the speeches that there were not available qualified tests. Of course, it is natural that errors and difficulties appear in the implementation of new problem. The appeared errors are prevented and improved gradually.

Test is very cheap and simple for the technological features. It is necessary and required to improve the tests in the teaching process. For example: it is possible to get information on the knowledge of the students in five minutes in the class. The main purpose is to test the final and entrance examinations. The errors are found during the process. That's why the matter of searching new technologies was put forward. It is to say, we should find such technology that it includes the traditional examination and the good features of examination in the form of test. When we remember test we understand the primitive form of answer option. There are quick, more useful forms and means. We needed to be busy with investigations and to attract high level specialists to this investigations. One of the main purposes put forward was that it is not allowed to waive the tests, but to approach it very carefully. Test

allows to get results quickly in various provinces, regions. Sometimes one province can do it but others can not. We can not do without it in this condition. The test examinations already bring benefits to our country and it is an instrument to prevent the corruption in our country.

For the teaching level in various schools situated in the same region of any country can vary significantly, the student admission should be conducted in medium level even less than medium level, otherwise the students studying in the schools not being in high level will not be able to gain success. Also we must note that it was impossible to make exchange of view on ability of the school-leaver passed the high level examination to study in some higher schools according to the results, so that this method should comply with the context of the secondary education existed in our country. Of course, the examinations held by the State Commission for Student Admission will be of great number, and will not influence the arrangement of practical courses and repetitions with the remaining students. This system will exist until such time that the level of education in high schools will reach to such upper level that they are not required again.

The reforms and innovations in the educational system of Azerbaijan disturbed many people as in all countries. The settlement of this problem solves matters in the future of

Azerbaijan. Great leader Heydar Aliyev had noted in his speeches related to education that the development of the education of our country is of common national importance not only to raise the popularity of the country. If the education meets the the todays requirements, it will keep its durability for either quality or of importance. But at the first periods of independence, the matter what does the context of secondary education meeting the requirements of time consist and the settlement of it stayed as an actual problem. This problem was related to social, economical and political principles of the country. The settlement of this problem in either Azerbaijan or in all countries of the USSR stayed as a problem.

The problems in the education system of our country are implemented consequently and carefully. The Minister of Education informs our society in his speeches around this idea. The teaching level of various higher schools in Azerbaijan varies importantly. The purpose of our country and Ministry of Education is to find the optimal relations of existing methods of the fact that pupils finish the high schools and enter to higher schools. The speeches were commented by the scientists and management of the Ministry of Education of the Republic: "The Education system needs permanently to improve by taking into account the traditions and features of Azerbaijan situation". And it was encountered with serious problems in imple-

mentation of suggestions and plans deemed in respect to permanent reforms. The future of Azerbaijan depends on the talented pupils and students living in all regions of our country, it is to say, all changes in the country should be dependant of this idea.

We noted some matters related to tests shortly. We can say with courage analogically that, Azerbaijan joined the Bologna process in time, there is no way back and after 10-15 years this process will find its solution as test method and will show positive aspects.

THE BOLOGNA PROCESS: THEORETICAL AND PRACTICAL MATTERS

The education council of Azerbaijan held scientific-practical conference on this subject

The scientific-practical conference, held by the Council together with the Ministry of Education in the assembly hall of the Ministry of Education on **“Theoretical and practical-technological issues of the Bologna process”** on January 30, was one of those events. The management of the Ministry of Education, deputies, rectors and deputy rectors for teaching matters of higher universities, the chairs of the structural divisions of the Ministry of Education, members of Education Council and mass media representatives took part in the conference.

Professor **Ajdar Agayev**, the chair of Education Council of Azerbaijan opening the scientific-practical conference, greeted the participants and introduced them the working order of the conference.

Samad Seyidov, the deputy, the chair of the delegation of the Azerbaijan in ECPA, the vice-president of the ECPA, made speech on the subject of the **“Bologna process and Azerbaijan”**. Professor Samad Seyidov gave a brief information on the

Bologna process and said that it has been established by the “Bologna declaration” signed by the ministers responsible for education of 29 countries of Europe in Bologna city in 1999, and its purpose is to create single European space in the field of the higher education, to integrate mutually to the education systems, the exchange of students and teachers, recognition of diplomas mutually, to ensure the quality and mobility of students and etc. S.Seyidov, stating our country’s joining to this process in 2005, appreciated this as direct results of logical works implemented by the Ministry of Education in the direction of integration to Europe.

The reporter, stating that the education society and higher schools do not meet the Azerbaijan’s joining to the Bologna process unanimously, stated that there arise questions in the meetings such as “Do we need Bologna process”, “do we certainly joint it” and etc. notwithstanding all of these insists he especially expressed the correctness of these steps and there is no way backward.

Then professor Samad Seyidov touched the necessity of the matter of preventing the born difficulties related to the joining to the Bologna process and

preserving the existing potential, introduced the works implemented in the direction of application of the credit system being one of the requirements of the Bologna system in the university he directs to the conference participants. He stated that it was the Azerbaijan University of Languages that made efforts to join to the Bologna process among the higher schools of our country, and they began to apply the credit system constituting the core of the Bologna process in the faculty of International Relations of the University in 2005 by the support of the Ministry of Education. After one year experience in the university, seeing the difficulty of realization of this work within one faculty, the university management raised issues before the Ministry of Education for passing to the credit system in other faculties too and by the agreement of the ministry, this work began to be applied in all faculties from 2006-2007 academic years. At present more than 2200 students get education in the I, II and III years of the University of Languages with this system. Each student has individual plan and selection possibility.

The reporter especially noted that their intents on the Bologna system changed the relations in Europe towards them in a

short period of time and the international relations of the Azerbaijan University of Languages began to wide and to create cooperation relations with the universities of some countries.

Professor Samad Seyidov in his report attracted the attention towards some problems. He stated that the existing regulations, management and funding system of the higher schools should be changed. The Staff schedules should be reviewed again. The accreditation should be held and the rating of the universities should be determined, the distribution mechanism of loads among the higher school teachers

The rector of Ganja State University, professor **Elman Mammadov** made a speech in the scientific-practical conference and he notified that the university leaded by him had already begun to apply these processes, they had passed to the credit system on the specialty of information science in 2006-2007 and that work had been enlarged in 2007-2008 and encircled such specializations as mathematics, information science and foreign languages. He noted that Ganja State University was the member of the program “Initiative of foreign collaboration” of ERAZMUS MUNDUS of the Association of Europe. A

lot of works were carried out during 2 years of participation in the program considering the providing of the collaboration by exchange of people, knowledge and skills in the level of the higher education institutions. The contracts have been signed with 7 universities of Europe. The mutual exchange of the teachers and students with Lisbon University, Soloniki and Bulgaria universities are being carried in the framework of the project.

Saying that a lot of works have been fulfilled in the direction of the foundation of the corresponding juridical and financial-technical base in order to pass to the process Bologna, the rector added that the regulation was preparing and the choice of the students were contributed and spoke about the works that were necessary to fulfill.

The rector of Baku State University, national deputy, academician **Abel Maharramov** specially stated the actuality of discussed problems in his speech and touched the political-economical conditions of appearance of the Bologna process. He added that it had appeared as the component of the self-strengthening measures of Europe against USA in the struggle on the globalization space. Saying that the joining to this

process is a little more difficult in our country than in the European countries, Mr. Abel explained it by differing our higher education system from European system and he added that the considered way was the correct way.

A.Maharramov informed the participants of the conference about the works fulfilled in Baku State University connected with transition to the Bologna process. He noted that the aid of “Electronic education” had been prepared in the university and the tutor preparation had been begun. The contracts have been signed with every teacher since this year. The teacher shall have the independent work consisted of 300 hours with the student according to this contract. The issuance of the lectures of the teachers of the university was organized in audio-video form. Speaking about the advantages of “Electronic education”, the rector notified that this system contributed the listening of the student to the lectures of the teacher in any time and conditions. After his speech, some fragments of the aid of “Electronic education” prepared in Baku State University, visibilities form the video-lectures of some teachers were demonstrated to the participants of the conference.

Then **Asim Mollazade** was invited to make a speech. Asim Mollazade emphasized that the transition of our country to the Bologna process is not less important than the international energy projects and he positively estimated the works fulfilled in this direction.

But the orator recommended to carry out the works in this field not according to the understandings of each person, but in the systematical form and to pay the special attention to the preparation of the teachers who would work in that new system.

The Ministry of Education **Misir Mardanov** summed up the scientific-practical conference. First of all thanking the workers of education and the guest for accepting and participating in the conference, the minister highly estimated the participation of the members of the Council of Education, especially the representatives of the schools in the ceremony devoted to the higher education and added that it was useful for them to make acquaintance with the essence of Bologna process.

The minister showed his attitude towards the speeches and reports made in the conference and he added:

- I also think that our higher education system is at the beginning of the right way. We shall continue this way.

Emphasizing that the idea inspirator and the author of the reforms carried out in the education field and especially in the higher education in our country was our national leader Heydar Aliyev, Misir Mardanov notified that at first we were thankful namely to the great leader for all fulfilled works and achievements in the education sphere. Adding that the wide scope of development has been carried out in the education field for the last years he declared that all of these were the result of the great attention and care shown by the successful successor of Haydar Aliyev, our honorable president Ilham Aliyev. Emphasizing that a lot of work had been fulfilled in the higher education field as the result of the reforms carried, besides the minister of education added that there were a lot of problems too. He notified that we should pass to the financing per head very soon in order to solve most of these problems. As to the minister, the application of the financing per head in the education institutions can influence increasing of quality of the education. Saying that such kind of experiments in this

directions have already been applied in the schools of some regions and its results were positive, Misir Mardanov brought to the notice that the system would be applied in the other stages of education in some time.

The Minister said that he considered the evaluation of knowledge of studying people as one of the serious problems before the education system. He notified that the internal works fulfilled in national evaluation sphere did not satisfy the Azerbaijan public. The evaluation carried out only for getting mark makes hindrances in increasing the quality of the education. The matters about fulfillment of the evaluation at the end of the education stages raised by the Ministry of Education are met by some objections every time. It is said that the results of the schools would cause to the negative cases during entrance examinations for the higher schools. Whereas, such practice exists in most countries of the world.

Misir Mardanov notified in his speech that it was actual to train the teacher from the point of Bologna system. He declared that though a lot of work had been fulfilled in creation of the suitable condition, the preparation of the teacher still was behind. The minister considered that it was

important to pay attention to this matter too.

Showing his attitude to the ideas about little salary of the teachers Misir Mardanov notified that the salary of the workers in education field was very little, the serious works were carried out on that matter and it was considered to raise wages of the professor-teacher staff and the teacher of the schools.

**The newspaper «Azerbaijan muallimi»
February 1, 2008**

ƏDƏBİYYAT

1. M.C.Mahmudov. Çoxpilləli təhsil və elmi dərəcə. «Elmi əsərlər fundamental elmlər», № 3, cild II (7), AzTU. Bakı, 2003.
2. M.C.Mahmudov. Təhsilin modernləşməsinin aktual problemləri. ADPU, «Xəbərlər» №2, Bakı, 2007.
3. Müdafiə Mahmudov. Dünyada və Azərbaycanca təhsil sistemi. AzTU, Bakı, 2005.
4. Олимпиада по педагогике. 2003-2004.
www.bologna.mgimo.ru/stemap.php
5. Болонский процесс в России.
www.bologna.mgimo.ru
6. Болонский процесс.
[http://showwoman.ru/balonskii protseess.php](http://showwoman.ru/balonskii_protseess.php).
7. Мудафиа Махмудов. Система образования в Азербайджане и во всем мире. Баку, 2006.

ЛИТЕРАТУРА

1. М.Дж.Махмудов Многоступенчатое образование и ученая степень. «Elmi asarlar-fundamental elmlar», AzTU, №3, cild II (7), Bakı, 2003.
2. М.Махмудов. Актуальные проблемы модернизации образования. АГПУ, «Хабарлар», №2, Баку, 2007.
3. Мудафия Махмудов. Система образования в Азербайджане и во всем мире. АзТУ, Баку– 2006.
4. Олимпиада по педагогике – 2003-2004
www.bologna.mgimo.ru/stemap.php
5. Болонский процесс в России.
www.bologna.mgimo.ru
6. Болонский процесс.
<http://showwoman.ru/balonskii protsess.php>.

LITERATURE

1. M.J.Mahmudov Diversified formation and scientific degree. «Elmi asarlar-fundamental elmlar», AzTU, №3, cild II (7), Baku -2003.
2. M.Mahmudov. The actual problems of the educational modernization. APSU, «Xabarlar» №2, Baku- 2007.
3. Mudafia Mahmudov. The education system in Azerbaijan and in the world. AzTU, Baku – 2006.
4. Олимпиада по педагогике – 2003-2004
www.bologna.mgimo.ru/stemap.php
5. Болонский процесс в России.
www.bologna.mgimo.ru
6. Болонский процесс.
<http://showwoman.ru/balonskii protsess.php>.

MÜNDƏRİCAT

Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrinin

Avropa ali təhsil məkanına inteqrasiyası ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Bir neçə söz.....	8
Bolonya prosesi və Azərbaycan.....	10
Bolonya prosesi: nəzəri və praktik məsələlər. Azərbaycan Təhsil Şurası bu mövzuda elmi- praktik konfrans keçirdi	32
Ədəbiyyat	116

ОГЛАВЛЕНИЕ

Распоряжение Президента Азербайджанской Республики. О некоторых мерах по интеграции Высших учебных заведений Азербайджанской Республики в Европейское пространство высшего образования.....	43
Предисловие.....	45
Болонский процесс и Азербайджан.....	47
Болонский процесс: теоретические и практические вопросы. Совет Образования Азербайджана провел научно-практическую конференцию на это тему.....	67
Литература.....	117

CONTENTS

Order of the President of the Azerbaijan Republic on several measures related to integration of the higher education institutions of the Azerbaijan Republic into the higher education home of Europe.....	82
Some words	84
The Bologna Process and Azerbaijan	86
The Bologna process: theoretical and practical matters. The education council of Azerbaijan held scientific-practical conference on this subject ..	106
Literature.....	118

**Texniki redaktor və kompüter dizaynı Kərimova
Nəzakət Şamil qızına minnətdarlığımı bildirirəm.**

Çapa imzalanıb 01.04.2008. sifariş 230.
Sayı 500. Həcmi 2,55 çap vərəqi.
Formatı 60x84 1/16. Əla növ kağız.

ADPU– nun mətbəəsi. Bakı, Ü.Насібəyov küçəsi, 34

**От имени автора выражают большое
благодарность технический редактор и дизайнер
Назакат Шамиль кызы Керимова.**

К печати 01.04.2008. заказ № 230.
Тираж 500. Формат 60x84 1/16.
Бумага высшего сорта.

Тип. АГПУ. У.Гаджибекова 34

**I am very thankful to tecnical editor in chief and
computer dizianer Karimova Nazakat Şamil gazi.**

First published 01.04.2008. Order 230.
Number 500. Volume 2,55printing sheet.
Format 60x84 1/16, excellent paper.

Туроqraphy– APSU. U Qajibakov 34